

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

DUBLETY V SOUČASNÉ FRANCOUZŠTINĚ

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.

Autor: Phuong Thanh Dangová

Studijní obor: Francouzský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod (FJEMO)

Ročník: 3.

2020

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby taktéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 10. května 2020

.....

Phuong Thanh Dangová

Poděkování

Velmi ráda bych tímto poděkovala panu doc. PhDr. Ondřeji Peškovi, Ph.D. za jeho cenné rady a podněty, stejně tak i za jeho trpělivost, ochotu a vstřícnost při vedení této bakalářské práce.

Ráda bych také poděkovala své rodině a přátelům za velkou podporu během mého studia.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá dublety v současné francouzštině. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a praktické.

První část si klade za cíl popsat vývoj francouzského jazyka v diachronním pohledu, vysvětlení pojmu dublety a jejich dělení. Praktická část spočívá v analýze úzu vybraných dublet v lingvistickém korpusu v průběhu staletí.

Klíčová slova: dublety, francouzština, vývoj, analýza, korpus

Abstract

The aim of this Bachelor's thesis is to describe the phenomenon of doublets in the Present-Day French. The work is divided into two parts – the theoretical and the experimental.

The first part aims to describe the evolution of French language in diachronic approach as well as to explain the term doublet and its division. The experimental part consists of analysing the use of selected doublets in linguistic corpus over centuries.

Key words: doublets, French, evolution, analysis, corpus

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	8
Úvod.....	9
Teoretická část.....	10
1 Vývoj francouzského jazyka	10
1.1 Francouzština v pohledu diachronním.....	10
1.1.1 Předrománský substrát	10
1.1.2 Jazyk Galů	11
1.1.3 Romanizace neboli latinizace	12
1.1.4 Superstrátový vliv franštiny	12
1.2 Výpůjčky – migrace slov	13
2 Dublety v současné francouzštině	15
2.1 Dublety dle etymologického původu.....	15
2.1.1 Definice	15
2.1.2 Latinský původ dublet.....	16
2.1.3 Původ dublet v cizím jazyku	20
2.2 Dublety dle sémantických a stylistických hodnot	21
2.2.1 Dublety tzv. polo transparentní a transparentní	22
2.2.2 Dublety tzv. netransparentní	22
Praktická část	23
3 Zdroj – jazykový korpus.....	23
3.1 Použitý lingvistický korpus	23
3.1.1 Jazyk CQL.....	24
4 Metodologie práce	25
4.1 Struktura analýzy	25
5 Dublety latinského původu	27
5.1 Abstraktní pojmy	27

5.1.1	<i>Confiance a confidence</i>	27
5.1.2	<i>Féauté a fidélité</i>	28
5.1.3	<i>Loyal a légal</i>	30
5.1.4	<i>Répit a respect</i>	32
5.2	Medicínské pojmy	34
5.2.1	<i>Colère a choléra</i>	34
5.2.2	<i>Cheville a clavicule</i>	36
5.2.3	<i>Frisson a friction</i>	38
5.3	Obecné pojmy	40
5.3.1	<i>Droit a direct</i>	40
5.3.2	<i>Frêle a fragile</i>	42
5.3.3	<i>Hôtel a hôpital</i>	44
5.3.4	<i>Naïf a natif</i>	46
5.3.5	<i>Poison a potion</i>	48
6	Dublety z cizího jazyka	51
6.1	<i>Banc a banque</i>	51
6.2	<i>Chance a cadence</i>	53
6.3	<i>Chiffre a zéro</i>	54
6.4	<i>Humeur a humour</i>	57
6.5	<i>Œuvre a opéra</i>	59
6.6	<i>Piment a pigment</i>	61
	Závěr	64
	Résumé	67
	Seznam použitých zdrojů	69
	Seznam tabulek a grafů v textu	72

Seznam použitých zkratk

fr. = francouzština

lat. = latina

it. = italština

> = vzniklo

NC = nom commun (obecné jméno)

ADJ = adjektivum

Úvod

Předkládaná bakalářská práce se věnuje problematice dublet v současné francouzštině. Cílem práce bude nejen popsat dublety a jejich původ ve francouzském jazyce, ale také prostudování použití vybraných slov v současné francouzštině.

Práce je dělena typicky do dvou hlavních částí – teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje dvě kapitoly, praktická část čtyři.

V teoretické části nejprve stručně popíšeme vývoj francouzského jazyka a také jeden ze způsobů obohacování francouzského slovního fondu. Následně zmíníme možné dělení dublet v současné francouzštině a přejdeme k jejich definicím.

První kapitola teoretické části stručně popisuje vývoj francouzského jazyka v pohledu diachronním, ale také jeden ze způsobů obohacování francouzského slovního fondu, jímž jsou výpůjčky z cizích jazyků.

Ve druhé kapitole nejprve představíme možnou klasifikaci dublet. V této práci vycházíme zejména z třídění dublet na etymologické a sémantické. Následně přejdeme k definici etymologických dublet a jejich třídění. V poslední části této kapitoly představíme sémantické dublety a skupiny, do kterých bychom je mohly roztrždit.

V úvodu praktické části představíme jazykový korpus jako zdroj pro analýzu slov, metodiku práce a následovat bude samotná analýza osmnácti vybraných dublet, které jsou rozděleny do dvou velkých skupin – dublety latinského původu a dublety mající původ v cizím jazyce.

Analýza bude zpracována v korpusu Frantext, ve kterém kvantitativně ověříme úzus jednotlivých vybraných pojmů v průběhu století a dnes. K jednotlivým pojmům připojíme i jejich významy v současné francouzštině. Budeme sledovat zejména frekvenci výskytu pojmu v diachronním pohledu.

V naší práci nám jde především o doložení úzu vybraných dublet v diachronní perspektivě v korpusu Frantext. Vzhledem k tomu, že slova lidová existují ve francouzském jazyce déle, tak dále předpokládáme, že v námi analyzovaných dubletech budou tato slova v korpusu Frantext na milion slov vždy četnější než slova učená.

Teoretická část

1 Vývoj francouzského jazyka

Diachronním studiem jazyka zkoumáme jeho původ, vznik a následně jeho proměny a vývoj v dějinách a v čase. Z tohoto hlediska francouzská slova mají dva původy: buď převzatá z cizího jazyka – zděděním či výpůjčkou, nebo vzniklá z francouzského jazyka samotného a to odvozováním (*dérivation*) či složením (*composition*). V první části této kapitoly proto stručně popíšeme vznik a vývoj francouzštiny jako samostatného jazyka a ve druhé části charakterizují přejatá slova (též výpůjčka či přejímka) do francouzštiny. Slova vzniklá odvozováním a složením nebudou součástí této práce.

Základním kritériem pro zkoumání těchto slov je jejich původ (etymologie) a datace, tj. období, kdy se slovo poprvé použilo v psaném textu. Při procesu formování slov je důležitá zejména datace slov, aby bylo možné určit jejich vzájemný vztah.

1.1 Francouzština v pohledu diachronním

Za předchůdce dnešního francouzského jazyka se dají považovat dnes již mrtvé jazyky: latina, galština a franština.

1.1.1 Předrománský substrát

Substrátovým jazykem nazýváme „jazyk mateřský v zemi, ve které se jako oficiální zavede jazyk kolonizátorů. Mluvčí tak postupně přijmou úřední jazyk, ale mění jej podle svých jazykových zvyklostí.“¹ Před příchodem Keltů (ve Francii též nazýváni Galové) již bylo toto území osídleno jiným obyvatelstvem, o kterém dnes není známo moc informací. I přesto, že se o tomto obyvatelstvu neví mnoho, tak francouzský jazyk obohatily o některé místopisné pojmy mající předkeltský, neindoevropský původ.

---

¹ Přeloženo z: PERRET, Michèle. *Introduction à l'histoire de la langue française*. 3e édition. Paris: Armand Colin Editeur, 2013, s. 197. ISBN 978-2-200-34661-4: „Langue maternelle dominante dans un pays quand une autre langue, le plus souvent la langue du colonisateur, s'y impose comme une langue officielle. Les locuteurs adopteront peu à peu la langue officielle mais la transformeront selon leurs habitudes linguistiques.“

1.1.1.1 Ligurové a Iberové

Ligurové a Iberové pronikli na území dnešní Francie před Kelty a stali se tak prvními identifikovatelnými obyvateli této oblasti. Ligurové, kteří přišli z východu, mluvili indoevropským jazykem, ze kterého se zachovaly nějaké termíny v provensálštině a později i ve francouzštině. Iberové naopak byli národem neindoevropským. Sídlili na Pyrenejském poloostrově a na sever od Pyrenejí až po řeku Loiru v oblasti, kterou se dnes známe pod názvem Provence. Iberové jsou předkové dnešních Basků, jejichž jazyk substrátově ovlivnil gaskonštinu a toponymii jihozápadní části Francie.

1.1.1.2 Vliv Řeků

Řečtina se značně podílela na toponymii jižní Francie, kde Řekové měli své obchodní kolonie v 1. století před naším letopočtem. Vliv řečtiny můžeme zaznamenat např. v názvu města Marseille, které pochází z řeckého *Massilia*. Z této doby však řečtina neměla na francouzské lexikum velký vliv. Lze ho zaznamenat pouze v obchodní terminologii a pár slov řeckého původu se zachovalo v provensálštině – výpůjčky ze starořečtiny byly nejprve zlatinizovány a až poté byly přejaty do francouzštiny. Teprve od 16. století se do francouzského lexika dostala řecká slova dostala, jde tak hlavně o výpůjčky z řečtiny, tj. slova učená. I přesto, že zděděných řeckých slov ve francouzštině není mnoho, i tak lexikum řeckého původu může podléhat fonetickým změnám stejně jako slova latinského původu. Jeho význam může být relativně vzdálen od svého původního řeckého významu, nebo se může jednat pouze o pofrancouzštěná převzatá řecká slova.

1.1.2 Jazyk Galů

V 7. - 5. století před naším letopočtem zaznamenáváme invazi Galů, kteří se ze svých původních sídel mezi Labem, Rýnem a Horním Dunajem rozšířili i do dalších částí západní Evropy, včetně Francie.

Navzdory tomu, že o jazyku, kterým mluvila většina obyvatel tehdejší Galie, a o kterém dnes nevíme mnoho, jelikož se z něj zachovalo málo písemných památek, představuje i tak galština hlavní substrátovou vrstvu francouzštiny. Vliv galštiny na latinu se projevil hlavně ve výslovnosti, kdy si mluvčí přizpůsobovali latinskou výslovnost svému mateřskému jazyku. Tento vliv lze pozorovat u latinského [u], které se vyslovuje jako francouzské „ou“ v proměnu na [y], které se vyslovuje jako francouzské „u“: *murū* > *myr*. Ve francouzské slovní zásobě lze

najít asi 200 slov galského původu, z nichž se nejčastěji jedná o názvy rostlin (*bruyère, chêne, if*) či názvy zvířat (*mouton, saumon, lotte*). Mimo jiné mnoho geografických názvů, jež končí na „-ac“ jako např. město Frontenac na jihu Francie, nebo názvy končící na „-y“ nebo „-ay“ na severu území, např. název města Le Chesnay, jsou galského původu. Henriette WALTEROVÁ toponymii galského původu upřesňuje do čtyř základních typů měst na základě toho, které Galové znali: místa obrany, trhovía místa, posvátná místa a místa se specifickým posláním.²

1.1.3 Romanizace neboli latinizace

S příchodem Římanů na toto území v 1. století před naším letopočtem začala do původního keltského jazyka postupně pronikat latina. Latina se tak stává úředním jazykem (především ve formě vulgární latiny) a také jazykem církve. Galština ale nadále zůstává jazykem mateřským pro většinu podmaněného obyvatelstva, zejména pro tu část populace žijící na vesnicích. Jazyk, který vznikl postupným splynutím galštiny spolu s latinou, která přišla s římskými kolonisty, se nazývá galorománština (*stratum*, tedy tzv. základní slovní fond dnešní francouzštiny). Tímto jazykem se na území dnešní Francie mluvilo zhruba od 5. do 8. století, jelikož se z klasické latiny stal postupně mrtvý jazyk kvůli rozpadu římského impéria.

1.1.4 Superstrátový vliv franštiny

Od 3. do 6. století našeho letopočtu na území dnešní Francie probíhaly invaze Burgund'ánů, Vizigótů a Alamanů, kteří si tuto oblast podrobili až do 6. století, kdy na galorománské území začali pronikat Frankové. Toto období se vyznačuje intenzivním galorománsko-franckým bilingvismem, který se udržel nejdéle ve vrstvách šlechty. Galorománsko-francký bilingvismus končí v 10. století, kdy je jazyk Germánů asimilován s galorománštinou, kdy se superstrátový vliv na galorománštinu promítnul ve všech jazykových úrovních od fonetické až po tvoření slov. Ve francouzském lexiku tak existuje přibližně 400 slov franckého původu, které se běžně používají dodnes. Jde zejména o slova válečné a administrativní terminologie. Zbylá slovní zásoba se týká např. zemědělství (*gerbe, blé, jardin*), částí těla (*flanc, téton, échine*) či citů a vlastností spojovaných s rytířstvím (*orgueil, honte, laid*). Růžena OSTRÁ³ také zmiňuje, že „velmi rozsáhlým a trvalým vlivem poznamenala germánština galorománštinu v oblasti antroponymie“, kdy většina dnes užívaných vlastních jmen má germánský původ,

---

² WALTER, Henriette, Marie DOHÁLSKÁ a Olga SCHULZOVÁ. *Francouzština známá i neznámá*. Praha: Jan Kanzelsberger, 1993, s. 36. ISBN 80-85387-15-8.

³ OSTRÁ, Růžena. *Přehled vývoje románských jazyků: 1. [díl]. Lidová latina, francouzština*. Praha: SPN, 1990, s. 42. ISBN 80-210-0151-8.

např. Arnould, Garnier nebo Charles. Galorománština dále z franštiny převzala několik slovotvorných sufixů: „-ard“ (*veillard*), „-aud“ (*badaud*), či „-an“ (*paysan*) a prefixu: „-mé(s)“ (*mésestimer*). Z období francké okupace také pochází jev tzv. aspirovaného „h“, které znemožňuje elidovat člen před danými slovy či realizovat tzv. *liasion*.

Galorománsko-francká dvojjazyčnost značné části obyvatelstva měla za následek rychlý fonetický vývoj jazyka, který během tří století přetvořil galskou lidovou latinu v jazyk, který byl od latinské výslovnosti rozdílnější než okcitanština, italština či španělština. Spisovná francouzština, jakožto jazyk odlišný od latiny a od jiných románských jazyků, se začíná formovat na základě franckého dialektu v 9. století. Z této doby také pochází první francouzsky psaná a dochovaná literatura: Štrasburské přísahy (*Les Serments de Strasbourg*) z roku 842 a Kantiléna o svaté Eulálii (*Cantilène de Sainte Eulalie*) pocházející z konce 9. století.

1.2 Výpůjčky – migrace slov

Na základě galského substrátu, galorománštiny a franckého superstrátu se v 9. století zformoval francouzský jazyk. Do nově vzniklého jazyka se začala přejímat nová slova z ostatních jazyků, která lze označit termínem výpůjčky (fr. *emprunt*), jimiž se slovní zásoba francouzského jazyka začala obohacovat. Tímto termínem se v jazykovědě označují znaky či slova, která se přejímají z jednoho jazyka do druhého. Migrace slov je podmíněna socio-historickými faktory, vzájemným stykem národů a kultur, které se navzájem ovlivňují. Dalším důvodem přejímání nejen slov, ale také morfémů či fonémů z cizího jazyka se děje proto, že pro danou věc, kterou označují, neexistuje žádné označení v cílovém jazyce.

Výpůjčky lze třídit do dvou skupin: přímé a nepřímé. Přímé výpůjčky jsou ty, které se převezmou bezprostředně z cizího jazyka, nepřímé výpůjčky jsou naopak slova, která cílový jazyk převzal prostřednictvím třetího jazyka. V knize *Základy francouzské lexikologie* Jan ŠABRŠULA dále roztřídil přejatá slova na zpětné výpůjčky (fr. *reprunts* nebo *les allers-retours*) a nepravé výpůjčky.⁴ Nepravými výpůjčkami jsou slova, jejichž zdrojem je kulturní jazyk mrtvý: pro francouzštinu se v tomto ohledu bere v úvahu latina a starořečtina.

Dle tradičního francouzského pojetí lze přejatá slova dělit na: *emprunt de luxe*, kdy věc již pojmenování má, ale používá se její převzatý ekvivalent, a *emprunt de nécessité* – v tomto případě je to tehdy, pokud v daném jazyce věc pojmenování nemá, a proto je třeba ji nějak

---

⁴ ŠABRŠULA, Jan. *Základy francouzské lexikologie*. Praha: SPN, 1983, s. 58.

nazvat. V dnešní době se jedná zejména o názvy v oblasti informatiky (*le web, l'Internet*) či ve sportovním odvětví (*le football, le judo*). O tomto dělení není možné příliš takto uvažovat, jelikož *emprunt de nécessité* má funkčně význam vždy, přestože již v cílovém jazyce existuje pro stejnou věc pojmenování. Je tedy třeba zamyslet se, v jakém kontextu a za jakých situací je převzaté slovo použito.

Fenomén výpůjček je v jazyce jevem povšechným a velmi přirozeným, jenž lze najít v každém jazyce na světě. Neexistuje tudíž žádná hranice pro to, co lze přejímat z jednoho jazyka do druhého. Neexistují ani obecná pravidla pro přejímání slov – Jan ŠABRŠULA tento jev popsal takto: „nemůžeme říci, že jen kulturně níže stojící jazykové společnosti přejímá od výše stojícího, nebo že se přejímá z velmi rozšířených jazyků do méně rozšířených, možný je totiž i opačný směr.“⁵

Přejaté slovo se postupem času může v přijímacím jazyce lexikalizovat, tj. získat samotný slovní význam či si svůj původní význam zachovat. V obou případech ale mnohdy dochází k fonetickým a grafickým změnám, které se většinou přizpůsobují fonetickému a grafickému systému jazyka, do kterého migruje. Integrace výpůjček je procesem postupným a poslední etapa se v některých zdrojích nazývá asimilace.

Do francouzštiny po celá staletí od svého vzniku v 9. století migrovala slova z různých cizích jazyků. Nejvíce přejatých slov pochází z období renesance a humanismu. Slova přicházela především z latiny a také starořečtiny, odkud se převzaly hlavně prefixy (např. „-anti“ a „-hemi“) a sufixy (např. „-phobe“ nebo „-nomie“) pro tvorbu dalších slov. Tato slova jsou známá jako slova učená.

Od 16. století až dodnes zaznamenáváme ve francouzštině migraci slov nejen z románských jazyků, ale také z germánských a slovanských jazyků. Fenomén dublet vznikl zejména díky výpůjčkám z latiny. Nedílnou součástí jsou ale také výpůjčky cizích jazyků, ze kterých vzešlo také mnoho dubletních tvarů (viz Dublety v současné francouzštině).

---

⁵ ŠABRŠULA, Jan. *Základy francouzské lexikologie*. Praha: SPN, 1983, s. 57.

Dublety v současné francouzštině

V současné francouzštině lze na dublety nahlížet z více úhlů pohledu. Některé zdroje rozdělují dublety na sémantické dublety (ve francouzštině se též nazývají *doublons*) neboli synonyma a na etymologické dublety. Další zdroje klasifikují dublety dle jejich etymologického původu nebo dle jejich sémantických a stylistických hodnot.

2.1 Dublety dle etymologického původu

Před samotnou definicí termínu dublet je třeba vyzdvihnout, že první, kdo zaznamenal existenci párů slov se stejným etymologickým původem, a kdo poprvé použil termín *doublés étymologiques*, byl Nicolas Catherinot ve své práci z roku 1683, ve které předkládá výčet dublet bez toho, aniž by tento pojem blíže definoval.⁶ V současné francouzské slovní zásobě existuje asi 800 dublet, tj. 800 párů slov vzešlých z jednoho slova latinského původu. Dále mohou dublety pocházet z dialektických variací (*chaise, chaire*), z vnitřních fonetických změn během vývoje jazyka (*Français, François*) či z různých cizích jazyků jako je italština nebo španělština. Etymologické dublety nalezneme dokonce i mezi sufixy: latinská přípona „-ale(m)“ dala dvě francouzské: „-el“ lidového původu a „-al“ učeného nebo také „-ation“ učené a „-aison“ lidové, z latinského „-ation“, „-ationis“.

Kromě dublet v současné francouzštině zaznamenáváme také případ triplet: slova *gaine, vagin* a *vanille* vzešla všechna z jednoho latinského slova *vagina*. Těchto případů je však ve francouzštině výrazně méně než dubletních tvarů.

2.1.1 Definice

Z etymologického hlediska Jacques CHAURAND ve svém *Nouvelle histoire de la langue française* zdůrazňuje, že dvojice dublet byla vytvořena kvůli skutečnosti, že se latinská slova do francouzského jazyka implementovala dvěma způsoby – jedním jako slovo zděděné z vulgární latiny, tzv. lidové⁷ a druhým jako přímou výpůjčkou z latiny klasické, tzv. učené⁸. Oproti tomu Jan ŠABRŠULA připisuje fenomén vzniku etymologických dublet pouze

---

⁶ BRACHET, Auguste. *Dictionnaire des doublets ou doubles formes de la langue française* [online]. 2 tomes en 1 vol. Paris: A. Franck, 1871, s. 7. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k113221x/f102.image>

⁷ Ve francouzštině mot populaire

⁸ Ve francouzštině mot savant

vypůjčkám z latiny⁹ a dále je nekategorizuje. Dublety vznikly nejen díky vypůjčkám z latiny, ale i vypůjčkám z ostatních cizích jazyků jako je italština, španělština či angličtina. Michèle PERRET francouzské lexikum nedělí na lidová a učená – klasifikuje slovní zásobu na zděděnou a vypůjčenou¹⁰. Alise LEHMANN a Françoise MARTIN-BERTHET toto dělení potvrzují tvrzením, že „latina je jazykem původním a zároveň jazykem, ze kterého si francouzský jazyk vypůjčil slova.“¹¹

Pokud jde o morfologickou a sémantickou rovinu etymologických dublet, s přihlédnutím k diachronnímu formování slovní zásoby ve francouzštině, dala by se definovat jako “slova, která vznikla na základě dvojí derivace stejného latinského etymonu (jako je tomu například u *hôtel* a *hôpital*, která pocházejí z latinského slova *hospitale*). Každé ze slov obvykle odpovídá dvěma různým historickým kontextům a do francouzského jazyka se dostalo v odlišnou dobu. A i přesto, že obě slova mají stejný původ, přisuzuje se každému jiný význam a použití.“¹²

2.1.2 Latinský původ dublet

Abychom si více přiblížili původ dublet, je třeba popsat, jakým způsobem vznikala francouzská slovní zásoba. Jak již bylo zmíněno výše, ve francouzském jazyku rozeznáváme dva původy slov podle doby, kdy se dostala do francouzského slovního fondu, a to:

1. Slova tzv. lidová, která vzešla z vulgární latiny a byla předávána hlavně ústně mezi lidmi.
2. Slova tzv. učená, která by se dala definovat jako přímé vypůjčky z latiny či jiných cizích jazyků, která si zachovala svůj původní etymon a do francouzské slovní zásoby byla převzata ve chvíli, kdy francouzština existovala již jako samostatný románský jazyk.

---

⁹ ŠABRŠULA, Jan. *Základy francouzské lexikologie*. Praha: SPN, 1983, s. 59.

¹⁰ PERRET, Michèle. *Introduction à l'histoire de la langue française*. 3e édition. Paris: Armand Colin Editeur, 2013, 201 s. 99-100. ISBN 978-2-200-34661-4.

¹¹ LEHMANN Alise, MARTIN-BERTHET, Françoise *Introduction à la lexicologie*. Paris: Nathan, 2003. s.110. ISBN 2-09-191276-X, “[...] que le latin est à la fois langue originelle et langue d’emprunt”.

¹² BRACHET, Auguste. *Dictionnaire des doublets ou doubles formes de la langue française* [online]. 2 tomes en 1 vol. Paris: A. Franck, 1871, s. 7. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k113221x/f102.image>: „on appelle les doublets les doubles dérivations d'un même mot (telles que raison et ration, venant l'un et l'autre de rationem), qui répondent d'ordinaire à deux âges différents dans l'histoire de notre langue, et auxquels l'usage a attribué, malgré leur communauté d'origine, des sens distincts et spéciaux“.

1.1.1.3 Slova tzv. lidová

Mnoho francouzských slov je výsledkem dlouhého a pomalého vývoje z lidové latiny do dnešní francouzštiny. Tento proces lze datovat od 9. století našeho letopočtu. Tato slova prošla historickým fonetickým vývojem, a proto jejich původ může být často nerozpoznatelný. Důsledkem verbálního předávání si slov mezi mluvčími byla v průběhu času změněna a zdeformována. Dalším následkem bylo, že průběhu času změnila slova také svou sémantickou hodnotu. V tomto případě lze hovořit o slovní zásobě, která byla z latiny zděděná. Definice dle TLFi (*Le Trésor de la Langue Française informatié*) by se mohla přeložit takto: „Slovo, jehož podoba vznikla na základě obecných fonetických pravidel jazyka“, nebo také „slova, která jsou charakteristická pro nejskromnější vrstvy obyvatelstva, a která jsou neobvyklá pro kultivované lidi a buržoazii“. ¹³

Různé lidové latinské dialekty, jimiž se hovořilo z větší části v západních provinciích Starověkého Říma, daly za vznik postupnou transformací a odchylováním se od klasické latiny primitivním románským jazykům. Tehdejší území Francie obývala populace různého původu a díky tomu na jejím území vznikly dialektové rozdíly, které rozdělily území Francie do tří dialektových oblastí: v severní části území se mluvilo tzv. *oïlskými jazyky*¹⁴ (název je odvozen od slova *oïl*, které v těchto nářečích znamená *ano*¹⁵). Tato oblast přibližně odpovídá oblasti, kterou ovládali Frankové. Mezi tyto dialekty patří např. normandský, pikardský a franský dialekt. Skupina těchto jazyků měla později největší lingvistický vliv na vývoj francouzského jazyka, protože právě z franského dialektu se postupně vyvinula spisovná francouzština.

Oproti tomu stojí skupina jazyků okcitánských dialektů¹⁶ (název jazyka pochází ze slova *oc*, tedy výrazu pro *ano* v těchto nářečích), kterými se mluvilo na rozsáhlém území na jihu Francie, neměly skoro žádný vliv na vývoj současné francouzštiny. Mezi tyto dialekty lze řadit provensálský, languedocký či limousinský dialekt.

---

¹³ Přeloženo z: TLFi. *Le Trésor de la Langue Française informatisé* [online]. ATILF [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <http://stella.atilf.fr/Dendien/scripts/tlfiv5/visusel.exe?13;s=835594200;r=1;nat=;sol=3>: „Mot, forme ayant subi une évolution phonétique conforme aux lois les plus générales de la langue.“ a „Qui est propre aux couches les plus modestes de la société, au peuple et qui est inusité par les gens cultivés et la bourgeoisie.“

¹⁴ Francouzsky langues d'oïl

¹⁵ Slovo „oïl“ znamená v moderní francouzštině „oui“

¹⁶ Francouzsky langues d'oc

V poslední oblasti, které zaujímá území bývalého regionu Rhône-Alpes nacházíme franko-provensálské dialekty. Tato nářečí sdílí některé rysy s *oïlskými jazyky* a jiné rysy mají naopak společné s okcitánskými dialekty.

Z různých francouzských nářečí právě díky rozdílné výslovnosti vznikly dubletní tvary pro slova již ve francouzštině existující. Vidět lze na příkladě *salée* a *salada* z okcitánštiny, odkud se přebral do francouzštiny dublet *salade*, oba termíny vzešly z latinského *salata*.

1.1.1.4 Slova tzv. učená

Přejímání slov z latiny do francouzského jazyka probíhá neustále, to znamená již od počátku své existence až dodnes. Největší množství latinských termínů, tzv. *latinismy* se ve francouzské slovní zásobě začaly objevovat od druhé poloviny 13. století do počátku 16. století jako důsledek zavedení francouzštiny do oblasti vědy a literatury díky učencům, duchovním a překladatelům tehdejší doby. Nicméně dle Jacqueline PICOCHE proces přejímání slov z latinského jazyka probíhal až do 17. století, kdy se použití latiny rozšířilo i do oblasti filozofie.¹⁷

Slova učená prošla minimálním fonetickým vývojem, pouze se přizpůsobila francouzské výslovnosti a do francouzského lexika se zakomponovala později než slova lidová. Nejčastěji jde o přímé výpůjčky z latinského nebo starořeckého jazyka. Lze říci, že se francouzské výslovnosti přizpůsobí pouze koncovka. Slova učená obohatila francouzskou slovní zásobu o abstraktní pojmy, které ji učinily rozmanitější. Přejímání latinismů do francouzského lexika vyzdvihuje také fakt, že v daném období byli učenci a duchovní tzv. bilingvní, tj. situace, kdy tato vrstva společnosti ovládala (alespoň částečně) dva různé jazyky.

1.1.1.5 Rozdíly mezi slovy lidovými a učenými

V této části se zaměříme na vybrané rozdíly na fonetické a grafické úrovni mezi dublety.

2.1.2.1.1 Fonetické rozdíly

Obecně se má za to, že většina obyvatel tehdejší Galie byla negramotná. Z tohoto důvodu se v období romanizace nově přichozí slova z latiny předávala ústně a na základě toho, co lidé slyšeli. Důsledkem bylo, že si lidová slova během fonetického vývoje zachovala pouze

---

¹⁷ PICOCHE, Jacqueline. *Précis de la lexicologie française: L'étude et l'enseignement du vocabulaire*. 1ère édition. Editions Nathan, 1992, 191 s. Linguistique. ISBN 209 190 547X.

přízvučné samohlásky a nepřízvučné samohlásky naopak postupem času zanikly. Tento jev můžeme pozorovat například u lat. *coll(ô)cáre*, ze kterého se postupem času vypustila samohláska „ô“ a dalo za vznik slovům *coucher* (lidové) a *colloquer* (učené).

Dalším distinktivním znakem mezi slovy lidového a učeného původu je jejich pozice přízvuku. Ve slovech, která prošla fonetickým vývojem se zachoval přízvuk tam, kde byl původně v latinském slově, např. *cha'ncré* z latinského *ca'ncer*. Oproti tomu slova učená původní pozici přízvuku nezachovávají. V tomto případě se přízvučná slabika přesunula na konec: *cance'r*. Jako další příklad lze uvést *meu'ble* ovlivněno fonetickým vývojem a *mobi'le*, které bylo přejato přímo z latinského *mo'bilis*.

Během fonetického vývoje například zanikly i intervokální souhlásky, které stojí mezi dvěma samohláskami: *vita*_{lat} > *vie*_{fr}. Slova učená si toto zachovala: *vital*. Dále například také *legalis*_{lat} > *loyal* – *légal*. Postupem času tak například souhlásky „t“ a „g“ zeslabovaly, až nakonec v 9. století zcela zanikly.

Z důvodu jednodušší výslovnosti se před slova latinského původu začínajících na „sp“ připsala samohláska „e“. Takto vzniklo například lidové slovo *écolier* z latinského *scholaris*. Přejatá slova si zachovala podobu původního etymonu, v tomto případě se jedná o slovo *scolaire*.

2.1.2.1.2 Rozdíly v grafické podobě slov

V důsledku zachování pouze přízvučných slabik tak slova, která prošla fonetickým vývojem bývají zpravidla kratší než ta, která byla z latiny přímo převzata (*chenille* – *canicule* z latinského *canicula*).

Středověcí učenci do starofrancouzštiny zavedli v psané podobě za souhlásku „c“ souhlásku „h“, která v latině neexistovala z toho důvodu, aby zaznamenali zvuk, který by napodoboval [tʃ], později [ʃ], který byl latině taktéž neznámý. Tímto způsobem ve francouzštině vzniklo slovo *chose*, jehož dubletem je slovo *cause*.

V některých případech souhláska „s“ za samohláskami zaniká a místo ní se nad samohláskou píše diakritické znaménko cirkumflex (^). Lze vidět na příkladu *masticare* _{lat.} > *mastiquer* a *mâcher*.

Další změnou v grafické podobě slov si můžeme všimnout na příkladě *aube* a *album*, která vznikla z latinského *alba* (*album*). Souhláska „l“ zanikla a změnila se na spřežku „au“ [o].

2.1.3 Původ dublet v cizím jazyku

Mnoho pojmů pocházejících z cizích jazyků obohacovalo po staletí a stále obohacuje francouzský jazyk. Existují proto i dublety jiného než latinského původu. Obecně se má opět za to, že slova převzatá z cizího jazyka mají jiný význam než jejich francouzský dublet, který byl zformován na základě fonetických změn z latiny. Ve francouzštině existují také případy, kdy dublet tvoří slova obě pocházející z cizího jazyka: *canna* lat. > *canna* it., ze kterého vzniklo francouzské *canon*. Jeho dublet pochází ze španělského slova *caña*, odkud ve francouzštině vzniklo *canyon*.¹⁸

1.1.1.6 Arabština

Arabština obohacovala francouzskou slovní zásobu velmi brzo. Již v *La Chanson de Roland* (pravděpodobně z 11. století) se setkáváme se slovem arabského původu ve formě *amiralt* a *aumirant*, které zprvu označovalo pohanského náčelníka. Ze stejného arabského etymonu *amīr* tak vzniklo ve 13. století i slovo *émir* – označení pro muslimského prince.

Slova arabského původu se do francouzského lexika vzácně převzala přímo. Implementovala se prostřednictvím středověké latiny, italštiny, portugalštiny, především však přes španělský jazyk. Mezi přejímaná slova patří zejména terminologie z oblasti matematiky, medicíny, astronomie a alchymie. Mezi dalšími dublety, které vznikly ze stejného arabského slova, je příklad dvojice *chiffre* – *zéro* z arabského *šifr*, jenž v arabštině neslo zpočátku význam „vide“¹⁹.

1.1.1.7 Románské jazyky

Ostatní románské jazyky také obohatily francouzský slovní fond o nemálo dublet. Jsou to hlavně výpůjčky z italštiny a španělštiny, kterých bylo převzato nejvíce v 16. a 17. století. Z těchto dvou jazyků je to však italština, která obohatila francouzskou slovní zásobu více, jelikož byla považována za módní jazyk, především na královském dvoře. Svou roli sehrály i geografické překážky mezi Španělskem a Francií.

Francouzština z italského jazyka přebírala terminologii nejen z oblasti financí, obchodu, diplomacie, ale také módy. Díky přílivu značného lexika z italštiny, tak vznikly další dublety

---

¹⁸ GREVISSE, Maurice a André GOOSSE. *Le Bon usage*. 16e édition. Louvain-la-Neuve: De Boeck Supérieur s.a., 2016, s. 158 ISBN 978-2-8073-0069-9.

¹⁹ Ve francouzštině „prázdný“

tvarově i sémanticky rozdílné: *bancus* _{lat.} > *banc* ve formě lidového slova a *banca* _{it.} > *banque* ve formě slova učeného.

Španělština obohatila francouzský jazyk zejména v období španělských zámořských objevů v 16. století a posléze v 18. století v období literárního rozkvětu. Nachází se zde slova popisující španělskou realitu nebo také vojenské termíny, ze kterých vzešel také značný počet dublet. Po objevení Nového světa roku 1492, přibylo do španělštiny v průběhu 16. století mnoho slov amerického původu, které tak prostřednictvím španělštiny obohatily ostatní evropské jazyky, včetně francouzštiny. Z mnoho dublet, které pochází ze španělštiny můžeme jmenovat například: *pigmentum* _{lat.} > *pigment*, které se výpůjčkou z latiny dostalo do francouzské slovní zásoby a *pimiento* _{šp.}, ze kterého francouzština převzala *piment*.

1.1.1.8 Angličtina

Francouzština má s angličtinou specifický vztah, jelikož francouzština není pouze jazykem přijímajícím a angličtina dávajícím, ale i naopak. Výměny mezi těmito jazyky byly vždy nevyvážené, od 11. století přibližně do druhé poloviny 18. století převládala migrace slov z francouzštiny, následně se proces obrátil ve směru z angličtiny do francouzštiny, který převládá dodnes. Mnoho anglických výpůjček má tudíž starofrancouzský původ, který pochází z dob, kdy se na anglickém dvoře mluvilo francouzsky. Jan ŠABRŠULA tyto výpůjčky nazývá zpětnými výpůjčkami. Nejvíc těchto zpětných výpůjček zaznamenáváme v 18. a 19. století. Ve výsledku tak angličtina rozšířila francouzskou slovní zásobu o lexikální jednotky, které mají latinský, či jiný původ (původně francouzská slova převzata do angličtiny), ale s novými významy, a tudíž i jinou grafickou podobou: např. z *humor* _{lat.} > *humeur* _{fr.} jako lidové slovo. Ze starofrancouzské formy si poté angličtina převzala *humeur*, které do moderní francouzštiny zpětně vypůjčilo jako *humour*.

2.2 Dublety dle sémantických a stylistických hodnot

Sémantické změny jsou stejně běžné jako morfologické změny slova. Z pohledu sémantického mají slova lidová a učená ve většině případech odlišné významové a stylistické hodnoty. V tomto případě se ve francouzštině můžeme setkat se dvěma skupinami dublet:

1. Dublety tzv. polo transparentní a transparentní.
2. Dublety tzv. netransparentní.

2.2.1 Dublety tzv. polo transparentní a transparentní

Ze sémantického hlediska si některé páry slov zachovaly téměř synonymní vztah mezi sebou, což znamená, že během vývoje těchto výrazů nedošlo k rozdělení jejich významu, a proto je můžeme považovat za dublety tzv. transparentní nebo tzv. polo transparentní.

Dublety tzv. transparentní jsou ty, které si obě slova zachovala původní nebo podobný význam latinského etymonu. Důsledkem je, že si jsou navzájem významově podobná, a tudíž se v některých případech jedná o synonymní tvary (např. *chenal* a *canal* či dvojice *frêle* a *fragile*).

Na druhou stranu jsou zde i dublety tzv. polo transparentní, kde si synonymní hodnotu zachovalo pouze jedno slovo z páru a druhé je svému latinskému původu významově vzdálenější. Slovo učené je v tomto případě často termínem technickým či označuje abstraktní pojem. Jako příklad si můžeme uvést např. *confiance* a *confidence* či *délié* a *délicat*.

2.2.2 Dublety tzv. netransparentní

Vymizí-li během vývoje slova lidového a učeného sémantická jednota, jedná se o dva významově různé pojmy, které nemají společného nic jiného než původní latinský základ. Ve většině případech bychom dvojici slov k sobě nepřiradili vzhledem k jejich tak odlišným významům a jejich „neprůhlednosti“ v dohledání jejich etymonu. Právě z tohoto důvodu jsou to dublety tzv. netransparentní, které Henriette Walterová nazývá neočekávané²⁰. Jedná se např. o dublety *aube* a *album* nebo *essaim* a *examen*.

---

²⁰ WALTER, Henriette. *L'Aventure des mots français venus d'ailleurs*. Paris: Groupe Robert Laffont, 2014, s. 92. Documento. ISBN 978-2-221-14050-5.

Praktická část

V předchozí teoretické části jsme vysvětlili pojem dublety a nastínili jejich možné dělení v současné francouzštině. V praktické části této práce se budeme zabývat zhodnocením úzu vybraných dubletních tvarů v diachronním pohledu v jazykovém korpusu Frantext.

3 Zdroj – jazykový korpus

Jazykovým korpusem se dle definice *České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy* (TDKIV) rozumí „rozsáhlá kolekce digitalizovaných textů přirozeného jazyka sloužící k lingvistickému výzkumu“²¹. V současné době se setkáme s mnoha typy korpusů: obecnými a speciálními, synchronními a diachronními, korpusy mluveného a psaného jazyka, jednojazyčnými či vícejazyčnými aj.

Pro usnadnění práce a přehlednost výsledků analýzy je v korpusové analýze využíváno tzv. lemmatizace a morfologických značek, které slouží k určení základního tvaru slova, aniž by byl zahrnut kontext.

Lemmatizace je proces, během kterého je slovo převedeno do slovníkového tvaru, tzv. lemma.²² Tímto tvarem se rozumí základní tvar pro daný slovní druh (u podstatných jmen se tvar tudíž převádí do mužského rodu v jednotném čísle, u sloves do infinitivního tvaru apod.).

Morfologické značky, též tagy, určují tvar slova bez ohledu na jejich kontext. Následkem je jistá nejednoznačnost při určování slovních druhů a jejich charakteristik v korpusu, při které se ztratí jeden nebo více významů mnohovýznamových slov. Morfologické značky se liší korpus od korpusu, jelikož každý korpus využívá svých vlastních.

3.1 Použitý lingvistický korpus²³

Při zkoumání slov v této práci je využit monolingvní francouzský jazykový korpus Frantext, který začal být budován již v 70. letech minulého století jako zdroj příkladů pro francouzský

---

²¹ KUČEROVÁ, Helena. Korpus. In: KTD: *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy* (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000404&local_base=KTD.

²² CVRČEK, Václav, Olga RICHTEROVÁ (eds). Pojmy: lemma. *WIKI Český národní korpus* [online]. 2019 [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:lemma>.

²³ Přeloženo z: Frantext. *Base textuelle Frantext* [online]. CNRS – ATILF [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.frantext.fr/>.

slovník *Trésor de la Langue Francaise*. Jeho on-line verze byla zpřístupněna v roce 1998. Původně se tento korpus soustředil na texty pocházející z 19. a hlavně 20. století, posléze se však začal obohacovat i o texty od 12. století až po současnost. Korpus Frantext je jak synchronní, tak diachronní a je z většiny tvořen texty francouzské, ale i frankofonní literatury z oblasti románu, autobiografií, dramatu. Tvoří jej však i texty z přírodních a společenských věd či jiných vědeckých prací. Z údajů k prosinci 2019 Frantext eviduje 5430 textů obsahujících přes 256 milionů slov. Pro usnadnění vyhledávání využívá tento korpus jak lemmatizace, tak i morfologických značek, pro komplexnější vyhledávání i jazyka CQL. Cílem Frantextu je představení francouzštiny v písemné podobě v celé své rozmanitosti.

Frantext se dělí do více „subkorpusů“: integrovaný a kategorizovaný. Druhý ze zmíněných „subkorpusů“ je již předem definovaný a lze tak pracovat pouze s texty z určitých období – např. z 20. století nebo z 2. poloviny 17. - 18. století. Lze dohromady vybírat z 10 „subkorpusů“ včetně toho integrovaného. Frantext také umožňuje vytvořit si vlastní „subkorpus“, který by se zaměřil pouze na určitý žánr, autora či dokonce na určitou pozici zkoumané lexikální jednotky.

Pro analýzu dubletních tvarů v této práci budeme využívat korpus integrovaný, tj. celkový, který, jak již z předchozího popisu vyplývá, zahrnuje veškeré „subkorpusy“ Frantextu.

3.1.1 Jazyk CQL

CQL (*Corpus Query Language*) je dotazovací jazyk, který slouží k vyhledávání jak složitějších dotazů, tak i těch jednoduchých v lingvistickém korpusu.

Základní tvarem dotazu je: [atribut="hodnota"%c], přičemž v uvozovkách je uvedeno hledané slovo a atribut může být lemma, slovo, či slovní tvar. Pro vyhledání všech výskytů slova, použijeme atribut „lemma“, který nám ho převede do základního tvaru. Při použití atributu „word“ budou vyhledány všechny výskyty slova v zadaném tvaru a po použití atributu „pos“ budou vyhledána slova určitého slovního druhu. Při zadávání lze dotazy kumulovat, a to za pomoci znaménka &, které zastupuje „a“. Pomocí %c je zajištěno, aby vyhledávaná slova nebrala v úvahu velká a malá písmena.

Ve statistikách jsme zahrnuli pouze ty slovní druhy, které přisuzujeme oběma slovům zároveň – abychom toho docílili, vždy jsme upřesnili, jaký slovní druh chceme vyhledat. Pro analýzu slov v této části tak byly použity následující dotazy: [atribut="HODNOTA"%c & pos="NC"],

abychom našli všechny výrazy použity jako obecné jméno a dotaz [atribut="HODNOTA"%c pos="ADJ"] pro vyhledání pouze přídavných jmen.

4 Metodologie práce

Praktickou část jsme si rozdělili do skupin na základě původu dublet. Nejprve se věnujeme dubletům pocházejícím z latiny, které budou tvořit základ této části práce. Po této základní skupině zaměříme svoji pozornost na skupinu dublet mající původ v cizím jazyce.

Jelikož současná francouzština čítá až 800 latinských dublet, vybrali jsme pro naši analýzu dvanáct dvojic slov, které jsou dávány téměř v každé prostudované literatuře za příklady. Dále jsme analyzovali některé dublety, které nejsou v prostudované literatuře uváděny, přestože se s nimi můžeme setkat v každodenním životě. Seznam jsme nakonec doplnili šesti dublety z cizího jazyka. Mezi analyzovanými dublety nacházíme jak podstatná, tak i přídavná jména.

Dublety jsou seřazeny abecedně v každé skupině a jsou analyzovány nejdříve lidová a poté učená slova. Analýzu doprovázejí komentáře s vysvětlením sémantické hodnoty slov v současné francouzštině, souhrnné tabulky a grafy pro lepší přehled.

Vzhledem k neustálé aktualizaci dat v korpusu Frantext je třeba zmínit, že data byla ve Frantextu shromážděna k 5/2020.

4.1 Struktura analýzy

První etapou práce bude za pomoci francouzského etymologického slovníku *Le Trésor de la Langue Française informatisé* (TLFi) dostupného na internetu najít latinský etymon. Následně stručně popíšeme sémantické hodnoty obou slov v současné francouzštině pomocí francouzského výkladového slovníku *Dictionnaire de l'Académie française* nebo *Larousse*.

Bohužel v této práci nemůžeme zkoumat významy a vývoj vybraných slov v čase, jelikož by bylo třeba analyzovat všechny výskyty postupně. Časová náročnost tohoto zkoumání by tedy překračovala dobu vymezenou pro psaní této práce.

Dále budeme hledat v korpusu Frantext, v jakém roce se s daným slovem setkáváme poprvé v jeho původním tvaru, ale i takovém, jaký známe dnes. Dohledáme si také, pokud bude informace známa, v jakém druhu textu bylo slovo použito poprvé. Díky funkci, která umožňuje

texty chronologicky seřadit, je dohledání prvního výskytu hledaných slov v lemmatizovaném tvaru v textech shromážděných v korpusu zjednodušeno.

Během samotné analýzy budeme dále zjišťovat celkový počet výskytů lemmatizovaných tvarů dublet, přičemž nalezené informace zaznamenáme do tabulky a následně vypočítáme relativní frekvenci výskytu na milion slov v celém korpusu pomocí vzorce²⁴, který je převzat ze stránek Českého národního korpusu (ČNK):

$$\frac{\text{počet výskytu daného slova v korpusu}}{\text{celkový počet slov v korpusu}} * 1\,000\,000$$

V korpusu Frantext je možnost dohledat si frekvenci výskytu slov, tato informace se nám ale nezdála být pro účely této práce dostačující, proto budou výsledná data vypočítány použitím výše zmíněného vzorce.

Dalším krokem bude výpočet relativní četnosti výskytů obou slov vzhledem k celkovému počtu slov v určitém století. Výskyt slov na milion slov v daném století je počítáno z celkového počtu výskytu daného slova v jednom století a ze součtu výskytu všech slov v určitém století následovně:

$$\frac{\text{počet výskytů daného slova v určitém století}}{\text{počet výskytu celkových slov v určitém století}} * 1\,000\,000$$

Výsledné informace budou zaznamenány v tabulce a následně zobrazeny pomocí grafů. Ke grafům připojíme rovněž komentář, jímž výsledné údaje porovnáme. Výsledky budou zaokrouhleny na dvě desetinná čísla.

---

²⁴ CVRČEK, Václav a Olga RICHTEROVÁ (eds). Pojmy:frekvence. *wiki.korpus.cz* [online]. Příručka ČNK, 2020 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:frekvence?rev=1583150328&vecdo=cite>

5 Dublety latinského původu

První skupinou analyzovaných slov budou dublety latinského původu, které jsme dále rozdělili do skupin abstraktních, medicínských a obecných pojmů.

5.1 Abstraktní pojmy

Abstraktními pojmy se rozumí taková podstatná jména, která označují názvy dějů, činností a vlastností. Do této skupiny jsme zařadili tři dvojice slov: *confiance-confidence*, *féauté-fidilité* a *répit-respect*. Nejméně jedno z nich vždy označuje lidskou vlastnost.

5.1.1 *Confiance a confidence*

Obě tato slova pocházejí z latinského etymonu *confidentia*, které označuje následující vlastnosti: důvěru, opovážlivost, troufalost. *Confiance* i *confidence* jsou obě podstatná jména ženského rodu.

Confiance nese ve francouzštině více významů:

1. Jistota, smělost, odvaha, které vychází z přesvědčení jedince o těchto hodnotách,
2. Pocit jednoho člověka, který se výhradně spoléhá na druhého jedince či věc.
3. Smysl pro jistotu, bezpečnost ve veřejnou správu.

V korpusu *confiance* poprvé nacházíme v právnickém textu *Chartes et documents de l'abbaye de Saint-Magloire*, t.3 z roku 1330: „*ce qu'il avoit fait en ceste partie il avoit et a fait en la confiance d'amour qu'il avoit audit abbé*“²⁵. Dle slovníku TLFi se slovo do francouzské slovní zásoby dostalo v 8. století.

Slovo *confidence* má oproti svému lidovému slovu pouze jeden význam, a to důvěrně s někým komunikovat či mu sdělovat důvěrné tajemství. Do francouzštiny se *confidence* dle TLFi z latiny převzalo v přibližně druhé polovině 14. století. *Confidence* se v korpusu poprvé objevuje v didaktickém textu Jean Daudina z roku 1360: „*que folie engendre confidence, et erudition ou doctrine amaine cremeur*“²⁶.

---

²⁵ ANONYME. *Chartes et documents de l'abbaye de Saint-Magloire*, t.3. 1330, s.775.

²⁶ DAUDIN, Jean. *De la erudition ou enseignement des enfans nobles*. 1360, s. 34.

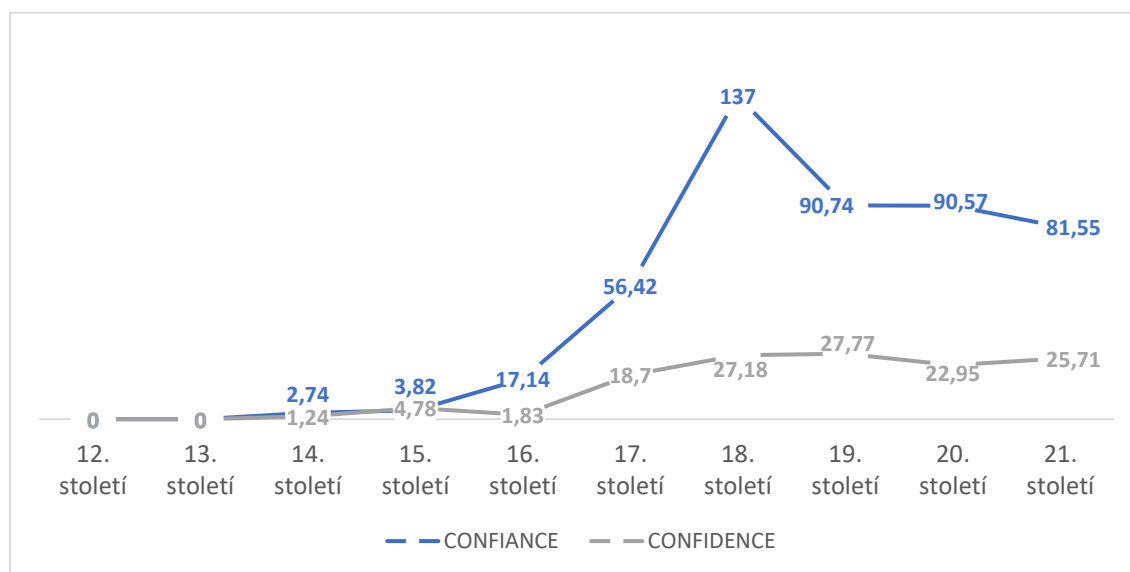
Tabulka 1: Čestnost a výskyt slov *confiance* a *confidence*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na celý korpus
CONFIANCE	1330	22 350	87,25
CONFIDENCE	1360	5 906	23,06

Tabulka 2: Četnost výskytů slov *confiance* a *confidence* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
CONFIANCE	0	0	11 (2,74)	16 (3,82)	122 (17,14)	1 216 (56,56)	4 274 (137)	5 786 (90,81)	9 802 (90,6)	1 123 (81,55)
CONFIDENCE	0	0	5 (1,24)	20 (4,78)	13 (1,83)	402 (18,7)	848 (27,18)	1 769 (27,77)	2 484 (22,96)	365 (26,51)

Graf 1: Porovnání relativní četnosti slov *confiance* a *confidence* v průběhu století

Jak můžeme z grafů vypožorovat, u obou slov zaznamenáváme vyšší nárůst užití v textech až od 17. století. Nejvyšší počet výskytů na milion slov byl u obou slov zaznamenán v 18. století, od té doby jsou obě slova čtená a nezaznamenávají žádný vyšší nárůst, ani pokles.

5.1.2 *Féauté* a *fidélité*

Féauté i *fidélité* pochází z latinského *fidelitas*, které nese význam „stálost, věrnost, spolehlivost“. Obě tato slova si zachovala svůj původní význam, *féauté* přesněji ale původně

znamenal „vazalova přísaha věrnosti svému pánovi“. Ve slovníku Larousse najdeme definice slova *fidélité* hlavně ve významu vlastnosti člověka či ve spojení s popisem situace. V obou případech se však jedná o podstatné jméno rodu ženského.

Slovo *féauté* se ve francouzštině objevilo již v první polovině 12. století. V textech se postupně od 16. století přestal objevovat, proto se téměř v současných textech neobjevuje. Jedná se tudíž o historismus, který se dnes již v běžné mluvě nepoužívá. Jeho první zmínka v korpusu pochází z literárního textu *La partie arthurienne du "Roman de Brut"* od autora Wace z roku 1155: „*Feauté fist, ses hom devint*“²⁷. Ve formě, v jakém slovo známe dnes, se poprvé objevilo v roce 1538 v poezii od Clémenta Marota: „*Je vois à l'œil Amour, et féauté*“²⁸. V této podobě slova nalézáme v databázi pouze pět výskytů z celkového počtu 60.

Mluvíme-li o člověku, *fidélité* se ve francouzštině dle TLFi zaznamenalo již v textu ze 12. století. Dle slovníku TLFi koncem 17. století slovo *fidélité* začíná označovat i neživé věci. V korpusu je první text se slovem *fidélité* doložen v náboženském textu poskytující rozumové důvody pro víru od Raoula de Preslea z roku 1371 pod formou *fidélité*: „*qui en commun langaige est appelée fidelité ou feauté*“²⁹. Ve formě, kterou známe dnes vidíme *fidélité* prvně použito v divadelní hře *Comédie de Mont de Marsan* z roku 1548: „*Par une fidélité lante*“³⁰. Z celkového počtu 6 355 jsme ho v databázi v podobě *fidélité* našli celkem 5 180krát, což odpovídá 20,22 výskytům na milion slov v korpusu.

Tabulka 3: Četnost a výskyt slov *féauté* a *fidélité*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
FÉAUTÉ	1155	60	0,23
FIDÉLITÉ	1371	6 355	24,81

²⁷ WACE. *La partie arthurienne du „Roman de Brut“*. 1155, s. 323d.

²⁸ MAROT. Clément, *L'Adolescence clémentine*. 1538, s. 332.

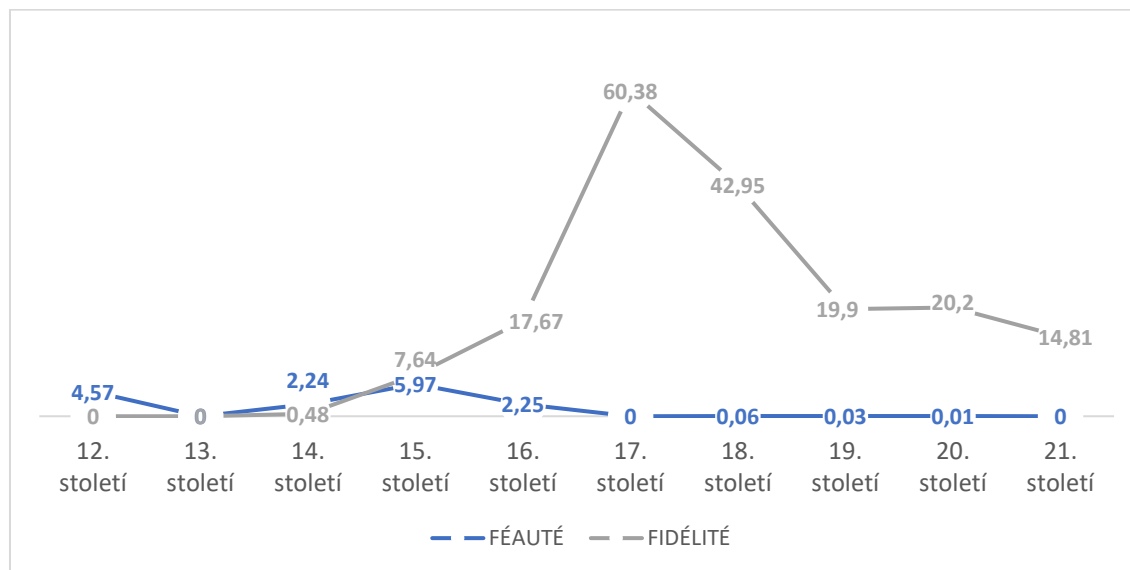
²⁹ PRESLE, Raoul de. *La Cité de Dieu de Saint Augustin, vol. 1, t. 2, Livres IV et V*. 1371, s. 205.

³⁰ NAVARRE Marguerite d'Angoulême, reine de. *Comédie de Mont de Marsan*. 1548, s. 295.

Tabulka 4: Četnost výskytů slov *féauté* a *fidélité* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
FÉAUTÉ	50 (4,57)	0	9 (2,24)	25 (5,97)	16 (2,25)	0	2 (0,06)	2 (0,03)	1 (0,01)	0
FIDÉLITÉ	0	0	2 (0,48)	32 (7,64)	126 (17,67)	1 298 (60,38)	1 304 (42,95)	1 204 (19,9)	2 185 (20,2)	204 (14,81)

Graf 2: Porovnání relativní četnosti slov *féauté* a *fidélité* v průběhu století

Jak můžeme vidět, úzus slova *féauté* ze současné francouzštiny téměř vymizel. *Fidélité* se naopak začíná výrazněji objevovat od 15. století a po osvojení tohoto slova do francouzské slovní zásoby lze pozorovat značný pokles výskytu slova *féauté*. Výskyt slova *fidélité* je četný a v průběhu staletí nijak neslábne.

5.1.3 *Loyal a légal*

Loyal a *légal* jsou přídavná jména pocházející z latinského slova *legalis* (přídavné jméno složené z *lex, legis* lat. za pomoci sufixu „-alis“. Znamená tedy: týkající se zákonů, odpovídající božskému právu, bezúhonný.

Dle slovníku Larousse slovo *loyal* v současné francouzštině nese více významů:

1. (o člověku) Ochota jedince nebo skupin osob dodržovat a být věrný přijatým závazkům vůči ostatním.
2. (o věci) Co je dle předpisů a zákonů.

Zatímco slovo *loyal* lze použít mluvíme-li o lidských vlastnostech, tak i ve spojitosti se zákony, *légal* použijeme pouze za předpokladu, mluvíme-li o věci, která je v souladu se zákonem či je zákonem definována.

V databázi se po zadání příslušného dotazu pro vyhledání všech lemmat *loyal* jako přídavného jména a seřazení od nejstaršího textu vyhledá slovo *loyal* v románu od neznámého autora z roku 1160 již v současné podobě: „*de loyal cuer amor enclose*“³¹. Nicméně lze vypožorovat, že se v korpusu přibližně do poloviny 18. století, než se ustálila současná grafická podoba slova, objevují v textech i další formy, např.: *loial*, *léal* či *loial*. Z celkového počtu tak najdeme 2 428 výskytů, tj. necelých 9,5krát na milion slov v celém korpusu. V etymologickém slovníku TLFi první výskyt evidujeme v textu přibližně z roku 1100 v podobě *leial*.

Dle slovníku TLFi existuje slovo *légal* ve francouzštině již od 14. století. Až do poloviny 16. století se v textech v korpusu setkáváme pouze s formou *legal*. V této podobě nalezneme první výskyt v historickém textu z roku 1354: „*le dit legal devoit covrir sa teste*“³². Koncem 16. století již můžeme pozorovat čtenější výskyt v dnešní podobě, která se během 17. století ustálila úplně. V textu z roku 1560 nalezneme první výskyt slova *légal* v současné podobě: „*par les cérémonies légales*“³³. Z celkového počtu 2 592 tak korpus eviduje 2 342 výskytů psaných v této podobě, což odpovídá 9,14krát na milion slov.

Tabulka 5: Četnost a výskyt slov *loyal* a *légal*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
LOYAL	1160	3 808	14,87
LÉGAL	1354	2 592	10,12

³¹ ANONYME. *Le roman d'Eneas*. 1160, s. 604.

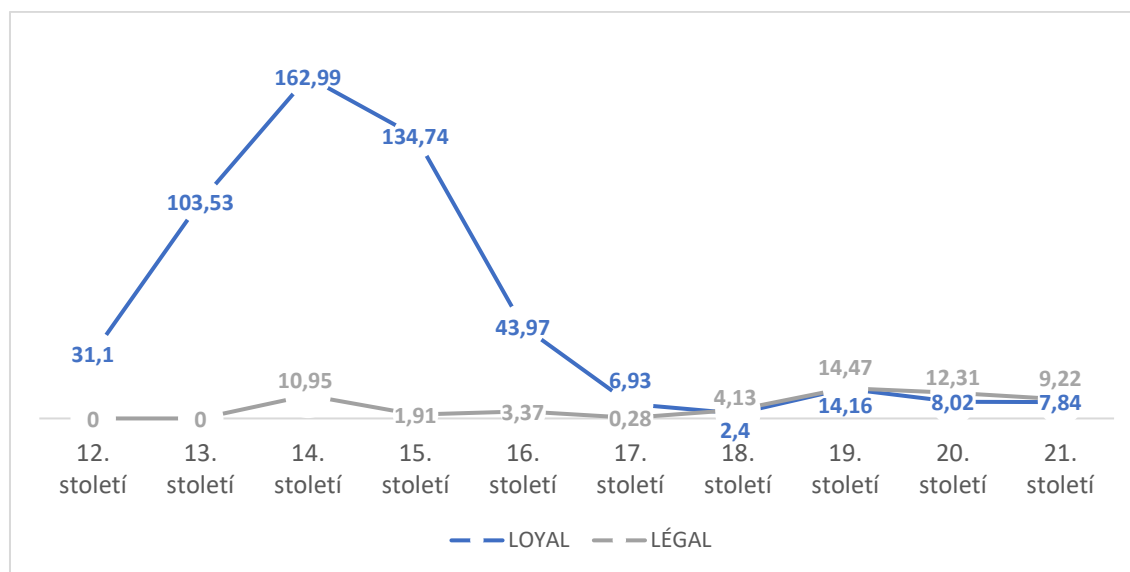
³² BERSUIRE, Pierre. *Les Décades de Titus Livius [Ire décade, livre I]*. 1354, s. 55.

³³ CALVIN, Jean. *Institution de la religion chrestienne : livre quatrième*. 1560, s. 313.

Tabulka 6: Četnost výskytů slov *loyal* a *légal* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
LOYAL	34 (31,1)	140 (103,53)	655 (162,99)	564 (134,74)	313 (43,97)	149 (6,93)	75 (2,4)	902 (14,16)	868 (8,02)	108 (7,84)
LÉGAL	0	0	44 (10,95)	8 (1,91)	24 (3,37)	6 (0,28)	129 (4,13)	922 (14,47)	1 332 (12,31)	127 (9,22)

Graf 3: Porovnání relativní četnosti slov *loyal* a *légal* v průběhu staletí

Až do 18. století se slovo *loyal* vyskytovalo v korpusu Frantext více než slovo *légal*. Od tohoto století ale můžeme vyzorovat, že se četnost výskytů obrátila a přetrvává dodnes. Co je ale překvapující je výskyt na milion slov, který slovo *loyal* měl nejvíce ve 14. století. Od této doby jeho četnost klesala, až se ustálila na četnost podobnou slovu *légal*.

5.1.4 *Répit* a *respect*

Z latinského slova *respectus*, které znamená „ohlédnutí zpět; ohleduplnost; pomoc, útočiště“ dalo za vznik *répit* jakožto slovu lidového původu a slovu učenému *respect*. Obě slova jsou substantivy rodu mužského.

Pro slovo *répit* by se definice poskytnuté ve slovníku Larousse daly shrnout jako dočasné zastavení či přerušení aktivity, která způsobuje bolest nebo utrpení. *Respect* je charakterizován jako vztah mezi lidmi, kdy jeden vzhlíží ke druhému. Dále také jako uctívání něčeho, co je považováno za posvátné.

Poprvé *répit* v korpusu nalézáme pod formou *respit* z roku 1150: „*Respit de mort, sire, ne te dei jo rover*“³⁴ v literárním textu od neznámého autora. V etymologickém slovníku TLFi evidujeme výskyt slova již v textu o pár let starším, a to z roku 1119. Pod současnou formou ho poprvé najdeme v divadelní hře od Jeana Bastier de la Péruse z roku 1556: „*Qu'il ne lui veut laisser une heure de répit*“³⁵. V této grafické podobě se ale ustálil až během 17. století, přesto se s touto podobou v korpusu setkáme až 1 530krát, tj. 5,97krát na milion slov v korpusu.

Respect je v korpusu poprvé zmíněn v historickém textu od Peirra Bersuira z roku 1354: „*que encores i auroit tel cité a respect de laquele la cité*“³⁶. V etymologickém slovníku TLFi první výskyt slova *respect* se eviduje v textu z druhé poloviny 13. století.

Tabulka 7: Četnost a výskyt slov *répit* a *respect*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
RÉPIT	1150	1 865	7,28
RESPECT	1354	20 264	79,11

Tabulka 8: Četnost výskytů slov *répit* a *respect*

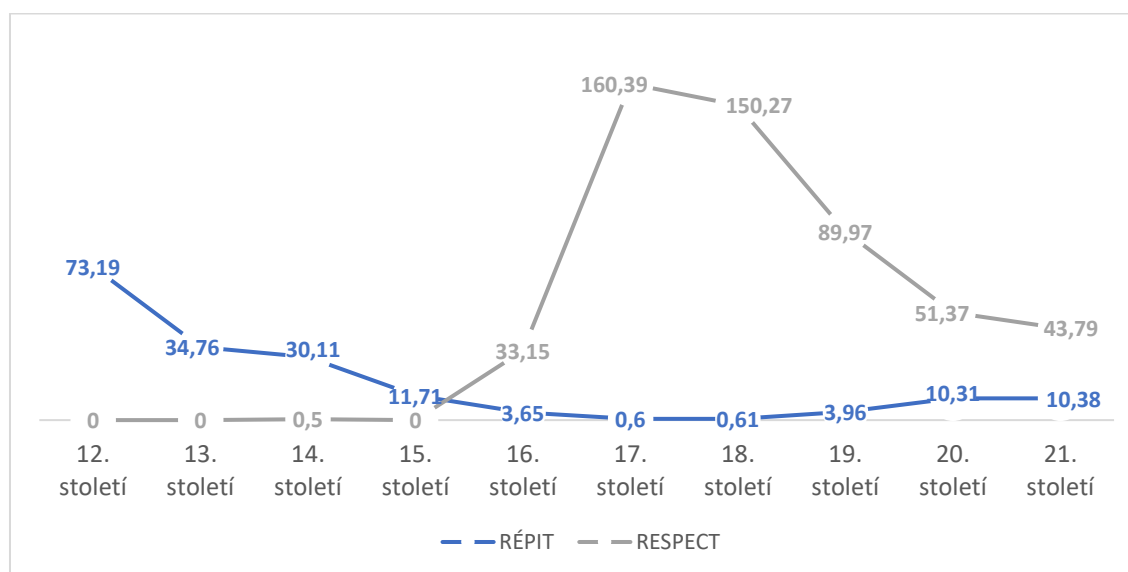
	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
RÉPIT	80 (73,19)	47 (34,76)	121 (30,11)	49 (11,71)	26 (3,65)	13 (0,6)	19 (0,61)	252 (3,96)	1 115 (10,31)	143 (10,38)
RESPECT	0	0	2 (0,50)	0	236 (33,15)	3 448 (160,39)	4 688 (150,27)	5 732 (89,97)	5 555 (51,34)	603 (43,79)

³⁴ ANONYME. *La chanson de Guillaume*. 1150, s. 38.

³⁵ LA PÉRUSSE, Jean Bastier de. *La Médée*. 1556, s. 11.

³⁶ BERSUIRE, Pierre. *Les Décades de Titus Livius [Ire décade, livre I]*. 1354, s. 10.

Graf 4: Porovnání relativní četnosti slov *répit* a *respect* v průběhu staletí

Jak můžeme vypočítat z grafu, slovo *répit* mělo nejvyšší frekvenci výskytu slov ve 12. století. Tento pojem se přestal v textech ve Frantextu téměř objevovat v 17. století. Od té doby jeho četnost v korpusu nijak nekolísá a zůstává téměř nezměněná. Naopak od 16. století strmě vzrostl výskyt slova *respect*, které bylo hojně využíváno hlavně v 17. a 18. století, kdy registrujeme také jeho nejvyšší počet na milion slov. Od té doby jeho četnost v textech v korpusu klesá.

5.2 Medicínské pojmy

Do této skupiny jsme zařadili pojmy, které se do francouzštiny ujaly hlavně v lékařské terminologii, jsou jimi *choléra*, *cheville* i *clavicule* a *friction*.

5.2.1 *Colère* a *choléra*

Obě daná slova pocházejí z latinského *cholera* označující nemoc žluči, žluč. Latinské slovo má původ v řeckém slově *kholera*. Díky latinskému *cholera* vznikla slova *colère* a *choléra* v současnosti mající každá jiný význam i rod – *colère* je rodu ženského, zatímco *choléra* rodu mužského.

Dle definice ve výkladovém slovníku Larousse se *colère* používá pro popis situace, kdy se jedná o přechodný emoční stav jedince, který je výsledkem pocitu nepříjemnosti, agrese a výrazné nespokojenosti, doprovázený nepřiměřenými reakcemi. *Choléra* je definována jako „průjmová infekční nemoc vyvolaná bakterií *Vibrio cholerae* [...]“

Slovo *colère* je poprvé zaznamenáno v historickém textu z roku 1432: „*Summum in rebus bonum est iusticiam colere, unicuique*“³⁷. V tomto případě se však jedná o latinsky psanou větu, a tak první text pod formou *colere* v korpusu Frantext pochází z roku 1470: „*Et telement leva à chacun la colere*“³⁸. Ve slovníku TLFi slovo *colère* ve francouzské slovní zásobě evidujeme již koncem 13. století. Současnou formou slova *colère* v korpusu najdeme celkem 20 949krát, tj. 81,78krát na milion slov. Poprvé je použita v poezii z roku 1550: „*Junon sa colère celant*“³⁹ od Pierra de Ronsarda.

Ve francouzštině slovo *choléra* dle etymologického slovníku TLFi existuje již od první poloviny 16. století. V databázi nalzáme slovo *choléra* poprvé v románu *Le roman comique* napsaný Paulem Scarronem z roku 1651: „*malade d'un furieux choléra morbus*“⁴⁰. Ve Frantexu se v 17. století jedná o jediný text s výskytem tohoto slova. V databázi lze vypořadovat, že přestože se jedná o první výskyt psaný v současné formě, až do roku 1800, až na jednu výjimku, slovo najdeme psané pouze bez ostrého přízvuku (*accent aigu*). Podobu slova *choléra* jakou známe dnes, v korpusu vyhledáme celkem 687krát, tj. 2,68krát na milion slov v celém korpusu.

Tabulka 9: Četnost a výskyt slov *colère* a *choléra*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
COLÈRE	1432	25 264	98,62
CHOLÉRA	1651	697	2,72

Tabulka 10: Četnost a výskyt slov *colère* a *choléra* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
COLÈRE	0	0	0	6 (1,43)	495 (65,32)	4 014 (186,71)	2 959 (94,85)	7 596 (119,22)	8 901 (82,27)	1 293 (93,9)
CHOLÉRA	0	0	0	0	0	1 (0,05)	3 (0,1)	297 (4,66)	348 (3,22)	48 (3,49)

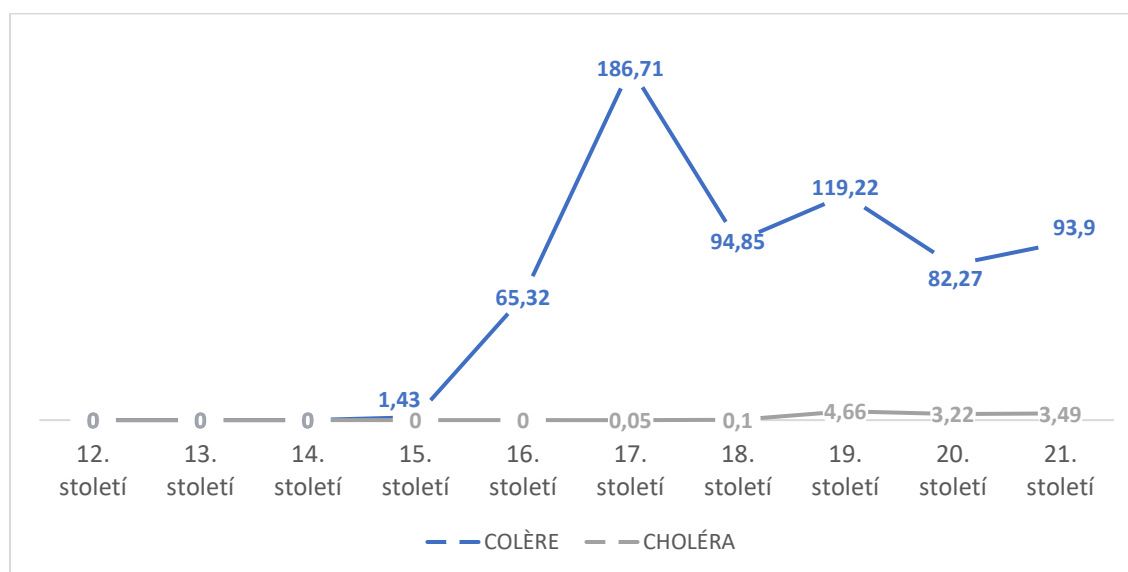
³⁷ URSINS, Jean Jovenel des. *Audite illos*. 1432, s.25.

³⁸ LA MARCHE, Olivier de. *Mémoires, t. 1*. 1470, s. 61.

³⁹ RONSARD, Pierre de. *Second livre des Odes*, 1550, s.238.

⁴⁰ SCARRON, Paul. *Le roman comique*. 1651, s. 257.

Graf 5: Porovnání relativní četnosti slov *colère* a *choléra* v průběhu staletí

Z grafu je patrné, že se medicínský pojem *choléra* ve Frantextu objevuje o dost méně oproti lidovému slovu *colère*. Od 17. století, kdy mělo slovo *colère* nejvyšší četnost na milion slov, se vyskytuje v databázi velice četně.

5.2.2 *Chevile a clavicule*

Díky latinskému *clavicula* („malý klíč, klíček“) máme ve francouzské slovní zásobě dvě slova: *cheville* a *clavicule*. Přestože mají dnes obě slova odlišné významy, nacházíme je i tak v anatomické terminologii, kdy každé slovo označuje části těla nacházející se na opačných stranách. V obou případech se jedná o substantiva rodu ženského.

Chevile se v současné francouzštině používá ve více oborech, a tak slovník Larousse nabízí několik definic vztahující se k tomuto slovu:

1. Dřevo nebo kov ve tvaru čtverce, jehlanu či kříže, který se v truhlářství používá k utahování, kompletování různých zařízení.
2. Prvek, který je vložen do předem vyvrtaného otvoru, kde plní zpevňovací funkci.
3. Nadbytečné slovo nemající význam, které se používá k vytvoření rýmu či doplnění rytmu věty.
4. (v lékařství) Část dolní končetiny, která spojuje bérce a chodidlo.
5. (v hudbě) Malý kousek dřívka či kovu, které umožňují přesné ladění strun.

Chevile je v databázi poprvé zmíněno v množném čísle v textu z roku 1155 od autora Wace: „*Borz e chevilles a fruissier*“⁴¹. TLFi uvádí přibližnou dobu první zmínky slova *cheville* ve francouzské literatuře.

Oproti mnoha definicím pro slovo lidového původu, pro slovo *clavicule* výkladový slovník Académie française nabízí pouze jednu definici: dlouhá kost ve tvaru podlouhlého „s“, která se nachází vpředu v horní části hrudníku, která spojuje hrudní kost a lopatku.

První doklad o slově *clavicule* je dle slovníku TLFi v roce 1572. Nicméně přírodovědní text *L’histoire de la nature des oyseaux* od Pierra Belona, ve kterém nalezneme slovo *clavicule* v databázi poprvé, pochází již z roku 1555: „*aux deux costez duquel les clavicules sont conjointes*“⁴².

Tabulka 11: Četnost a výskyt slov *cheville* a *clavicule*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
CHEVILLE	1155	2 329	9,09
CLAVICULE	1555	311	1,21

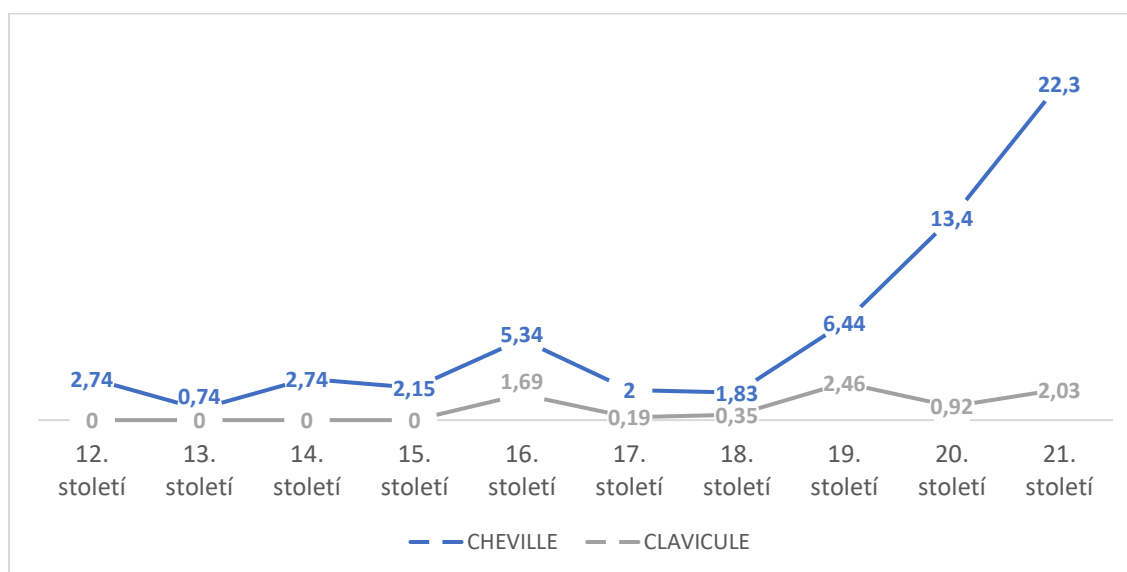
Tabulka 12: Četnost výskytů slov *cheville* a *clavicule* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
CHEVILLE	3 (2,47)	1 (0,74)	11 (2,74)	9 (2,15)	38 (5,34)	43 (2,00)	57 (1,83)	410 (6,44)	1 450 (13,4)	307 (22,3)
CLAVICULE	0	0	0	0	12 (1,69)	4 (0,19)	11 (0,35)	157 (2,46)	99 (0,92)	28 (2,03)

⁴¹ WACE. *Le Roman de Brut*. 1155, s. 135.

⁴² BELON, Pierre. *L’histoire de la nature des oyseaux*. 1555, s.39.

Graf 6: Porovnání relativní četnosti slov *cheville* a *clavicule* v průběhu staletí

Do 19. století měla obě slova v databázi téměř podobnou četnost výskytu. Od 19. století ale četnost slova *cheville* strmě stoupá a nejvyšší počet na milion slov můžeme zaznamenat ve století dvacátém prvním. Četnost slova *clavicule* v průběhu staletí zůstává téměř neměnná.

5.2.3 *Frisson a friction*

Latinské podstatné jméno *frictio* („tření“) dalo za vznik slovům *frisson* fonetickým vývojem a *friction* výpůjčkou. Obě slova jsou podstatnými jmény, avšak *frisson* rodu mužského a *friction* rodu ženského.

Slovo *frisson* ve francouzštině znamená náhlé, nedobrovolné, křečovitě a neúmyslné třesení těla, které je doprovázeno pocitem chladu. V přeneseném významu lze toto slovo použít ve spojení s psychikou člověka označující nervový záchvat nebo psychický šok způsobený nějakou emocií.

Přesto, že TLFi zaznamenává původ slova *frisson* již v 2. polovině 11. století, ve Frantextu toto slovo poprvé zaznamenáváme v poezii z 12. století ve formě *friçuns*: „*De quei li reis sent les friçuns*“⁴³. V podobě, která se používá dodnes najdeme v textu z konce tohoto století: „*Et les conduit Gondebuef le Frisson*“⁴⁴. *Frisson* pak v databázi nalezneme v současné podobě ještě 3 587krát, což je přibližně 14 výskytů na milion slov v celém korpusu.

⁴³ MARIE, France de. *Lais de Marie de France*. 1180, s. 248.

⁴⁴ ANONYME. *Aspremont : chanson de geste du XIIe siècle*. 1190, s. 272.

V 16. století (záznam ve slovníku TLFi) si francouzština z latiny vypůjčila pojem *friction*, ve kterém ponechala i víceméně svůj původní význam, tj. tření. Mezi medicínské pojmy je zařazeno z toho důvodu, že se jedná o tření určité části těla, aby se do kůže lépe vstřebaly léky, nebo za účelem lokálního zvýšení cirkulace krve.

Friction nalezneme v databázi v textu *L'Agriculture et maison rustique* z roku 1564: „*et ayesouvenance en toute friction*.”⁴⁵ První záznam v 16. století tak v databázi Frantext odpovídá i prvnímu záznamu ve slovníku TLFi.

Tabulka 13: Četnost a výskyt slov *frisson* a *friction*

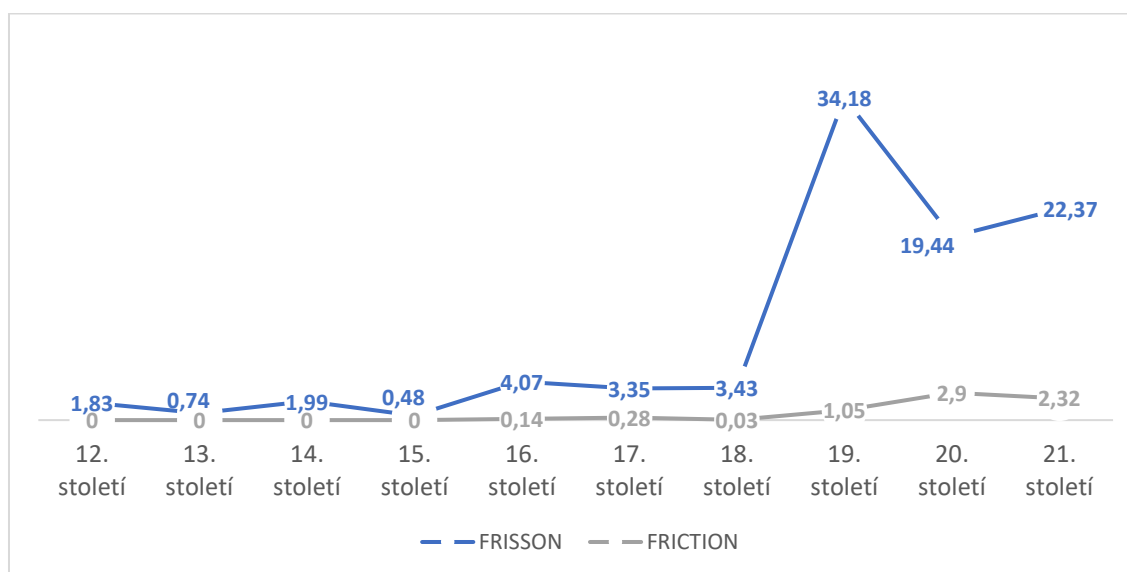
	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
FRISSON	1180	4 810	18,78
FRICION	1564	421	1,64

Tabulka 14: Četnost výskytů slov *frisson* a *friction* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
FRISSON	2 (1,83)	1 (0,74)	8 (1,99)	2 (0,48)	29 (4,07)	72 (3,35)	107 (3,43)	2 178 (34,18)	2 103 (19,44)	308 (22,37)
FRICION	0	0	0	0	1 (0,14)	6 (0,28)	1 (0,03)	67 (1,05)	314 (2,9)	32 (2,32)

⁴⁵ ESTIENNE, Charles. *L'Agriculture et maison rustique*. 1564, s. 32 v°.

Graf 7: Porovnání relativní četnosti slov *frisson* a *friction* v průběhu staletí

Po celou dobu obě slova měla téměř podobný počet výskytů. V 19. století však o mnoho více převažuje slovo *frisson*. Lze konstatovat, že četnost slova *frisson* od tohoto století stoupla o tolik, že se v korpusu vyskytuje v následujících třech století nejméně 10krát více než slovo *friction*.

5.3 Obecné pojmy

Tato skupina analyzuje dvojice slov, které by se daly považovat za typické zástupce, mluví-li se o francouzských dubletech.

5.3.1 *Droit a direct*

Slova *droit* a *direct* jsou adjektiva, jež vznikla z latinského přídavného jména *directus* („rovný, bez záhybů“). Pro obě slova bylo zapotřebí vyhledat pouze adjektiva, jelikož *droit* v současném francouzském lexiku zastupuje více slovních druhů, proto jsme ve Frantextu vyhledávali pouze adjektiva.

Pro adjektivum *droit* v současné francouzštině existuje více významů:

1. Linie, předmět, které jsou bez zakřivení – rovné.
2. (v přeneseném významu) Vlastnost člověka, který jedná čestně, upřímně, loajálně.

Droit jako substantivum v korpusu nevyhledáváme, a tak přídavné jméno *droit* nalzáme v korpusu poprvé v literárním textu z roku 1150 od anonymního autora: „*Droit au moustier ont*

*la dame porté*⁴⁶. Slovo *droit* se v porovnání se slovníkem TLFi, kde je první výskyt zaznamenán až v textu z 15. století, v databázi Frantext objevuje mnohem dříve,

Direct nese podobné významy jako jeho lidový dublet, a to:

1. Vlastnost předmětu, který je bez záhybů.
2. (v přeneseném významu) Vlastnost člověka, který jedná upřímně a jasně.

Ve slovníku TLFi je slovo *directe* zaznamenáno v textu již ve 13. století, který ale ve Frantextu není zaznamenán. V databázi se s ním setkáme ale až v historickém textu z roku 1327: „*les actions reelles, personnelles, mixtes, directes, teues*“⁴⁷.

Tabulka 15: Četnost a výskyt slov *droit* a *direct*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
DROIT	1150	23 704	92,53
DIRECT	1327	9 378	36,61

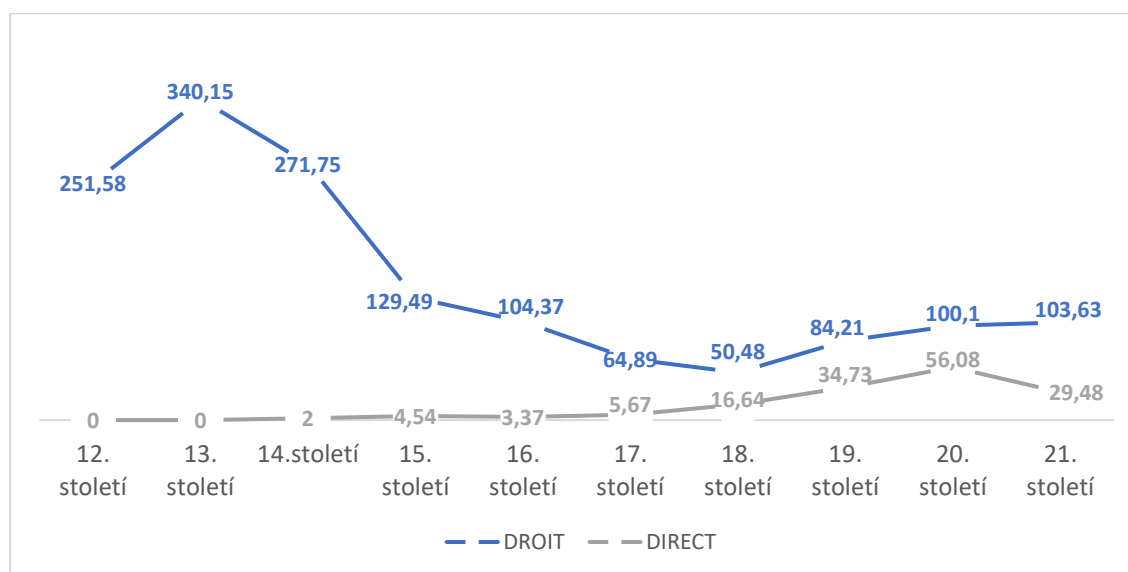
Tabulka 16: Četnost výskytů slov *droit* a *direct* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
DROIT	275 (251,58)	460 (340,15)	1 092 (271,75)	542 (129,49)	743 (104,37)	1 395 (64,89)	1 575 (50,48)	5 365 (84,21)	10830 (101,1)	1 427 (103,63)
DIRECT	0	0	8 (2)	19 (4,54)	24 (3,37)	122 (5,67)	519 (16,64)	2 213 (34,73)	6 067 (56,08)	406 (29,48)

⁴⁶ ANONYME. *Moniage Guillaume. Première rédaction.* 1150, s. 3.

⁴⁷ ANONYME. *Le Canarien, Pièces justificatives.* 1327, s 386.

Graf 8: Porovnání relativní četnosti slov *droit* a *direct* v průběhu staletí

Od 12. do 16. století lze z grafu vypočítat o dost vyšší četnost slova *droit* než v následujících stoletích. Jedním z důvodů je první výskyt slova *direct* až ve 14. století. Od 17. století, kdy se slovo *direct* v textech začalo objevovat častěji, tak se četnost slova *droit* ustálil a nezaznamenáváme u něj nijak velké výkyvy. Přesto má ale stále vyšší četnost než slovo *direct*.

5.3.2 *Frêle a fragile*

Etymologický původ obou slov je v latinském *fragilis* označující věci, které jsou křehké, lehce rozbitné, lehce podléhající zkáze. *Frêle* i *fragile* jsou ve francouzském lexiku zástupci přídavných jmen.

Frêle se jako první výskyt v korpusu dohledá pod formou *fresle* v textu od anonymního autora ze 14. století: „elles scévent qu'en un trop feible et fresle vaissiau.“⁴⁸ *Frêle* v podobě, kterou známe dnes, se v databázi vyhledalo v poezii od autora z roku 1554: „ô combien frêle est leur vie !“⁴⁹. V této formě se slovo v korpusu objevuje z celkového počtu 2 631 celkem 2 514krát, tj. 9,81 výskytů na milion slov v celém korpusu. Dle slovníku TLFi je slovo *frêle* ve francouzské slovní zásobě již od poloviny 11. století v grafické podobě *fraisle*.

Ke slovu *frêle* nabízí výkladový slovník Larousse následující definici:

1. (o člověku) Slabý, křehký, citlivý.

⁴⁸ ANONYME. *Miracle de la nonne qui laissa son abbaie*. 1345, s. 314.

⁴⁹ LA PÉRUSE, Jean Bastier de. *Poésies complètes*. 1554, s. 19.

2. (o situaci, věci) Nepevný, pomíjivý, chatrný.

První výskyt slova *fragile* nalézáme v korpusu v textu o mravouce také ze 14 století: „*fragile et petite et simplement petite*“⁵⁰. V porovnání s TLFi, Frantext nabízí stejné datum (1370-72) prvního psaného záznamu slova.

Slova *frêle* i *fragile* použijeme v souvislosti s něčím, co se lehkou zlomí, rozbije. Pokud bychom ale chtěli tato slova od sebe rozlišit, při použití v souvislosti s lidským zdravím, *frêle* použijeme v případě fyzického zdraví, *fragile* naopak v případě psychiky.

Tabulka 17: Četnost a výskyt slov *frêle* a *fragile*

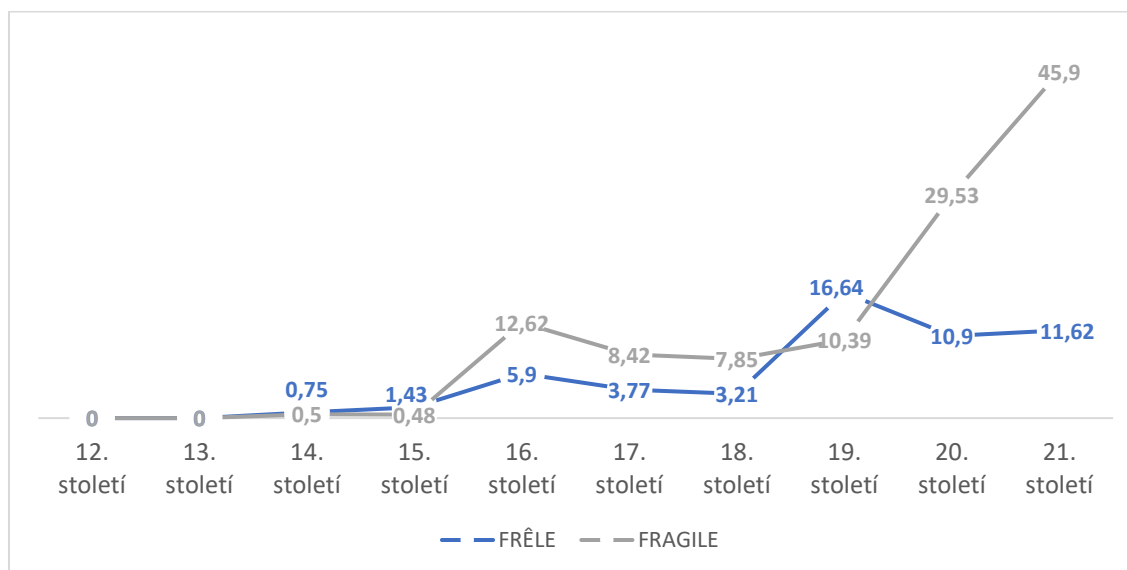
	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
FRÊLE	1345	2 631	10,27
FRAGILE	1370	5 009	19,55

Tabulka 18: Četnost výskytů slov *frêle* a *fragile* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
FRÊLE	0	0	3 (0,75)	6 (1,43)	42 (5,9)	81 (3,77)	100 (3,21)	1 060 (16,64)	1 179 (10,9)	160 (11,62)
FRAGILE	0	0	2 (0,5)	2 (0,48)	90 (12,62)	181 (8,42)	245 (7,85)	662 (1,04)	3 195 (29,53)	632 (45,9)

⁵⁰ ORESME. Nicole. *Le Livre de Ethiques d'Aristote*. 1370, s. 138.

Graf 9: Porovnání relativní četnosti slov *frêle* a *fragile* v průběhu staletí

Četnost slov *frêle* a *fragile* se od 14. století, kdy se v databázi Frantext objevila poprvé, liší v počtu výskytu po staletí vždy téměř o polovinu. Výjimkou je 19. století, kdy na milion slov byl výskyt slova *frêle* v přepočtu na milion slov čtenější než u slova *fragile*. Zatímco pro slovo *frêle* se četnost výskytů téměř ustálila a v poslední dvě století je neměnná, pro slovo *fragile* neustále stoupá.

5.3.3 *Hôtel a hôpital*

Latinské podstatné jméno *hospitalem* („hostův, pohostinný“) dalo za vznik fonetickým vývojem slovu *hôtel* a převzatému slovu *ospital*, ze kterého později vzniklo dnešní *hôpital*.

Slovo *hôtel* označuje budovy, které mají více využití:

1. Komerční zařízení, které za úplatu poskytuje lidem ubytování.
2. Reprezentační budova, kde sídlí městská správa.
3. (historicky) Rezidence šlechtice či měšťana.

V textu od neznámého autora z roku 1150 se vyskytuje slovo *hôtel* v podobě *hostel*: „*Mais ainz que nuit seiez vus a l'hostel*“⁵¹. TLFi nabízí první výskyt slova již v roce 1050. Současnou podobu slova nám Frantext vyhledá dohromady 25 769 výskytů, které odpovídají 100,6 slovům

⁵¹ ANONYME. *La chanson de Guillaume*. 115, s. 110.

na milion slov v celém korpusu, z čehož se první nachází až v textu z roku 1538: „*De votre hôtel*“⁵².

Výkladový slovní Larousse pro slovo *hôpital* nabízí pouze jednu definici: soukromé či veřejné lékařské zařízení, ve kterém se léčí lidé.

V náboženské divadelní hře od autora Goutiera de Coinci je první výskyt slova *hôpital* ve formě *hospital*: „*Un hospital de grant affaire*“⁵³. Zatímco tento text pochází ze 13. století, v TLFi je první výskyt v psaném textu datován přibližně do roku 1170. V historickém textu z 15. století v databázi Frantext se setkáme se slovem *hôpital* již v podobě, kterou známe dnes: „*Hôpital du Duc de Bourgogne*“⁵⁴. Z celkového počtu se slovo *hôpital* v korpusu Frantext nachází 7 974krát, tj. 31,13krát na milion slov v celém korpusu.

Tabulka 19: Četnost a výskyt slov *hôpital* a *hôpital*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
HÔTEL	1150	28 531	111,38
HÔPITAL	1218	10 082	39,36

Tabulka 20: Četnost výskytů slov *hôpital* a *hôpital* na století

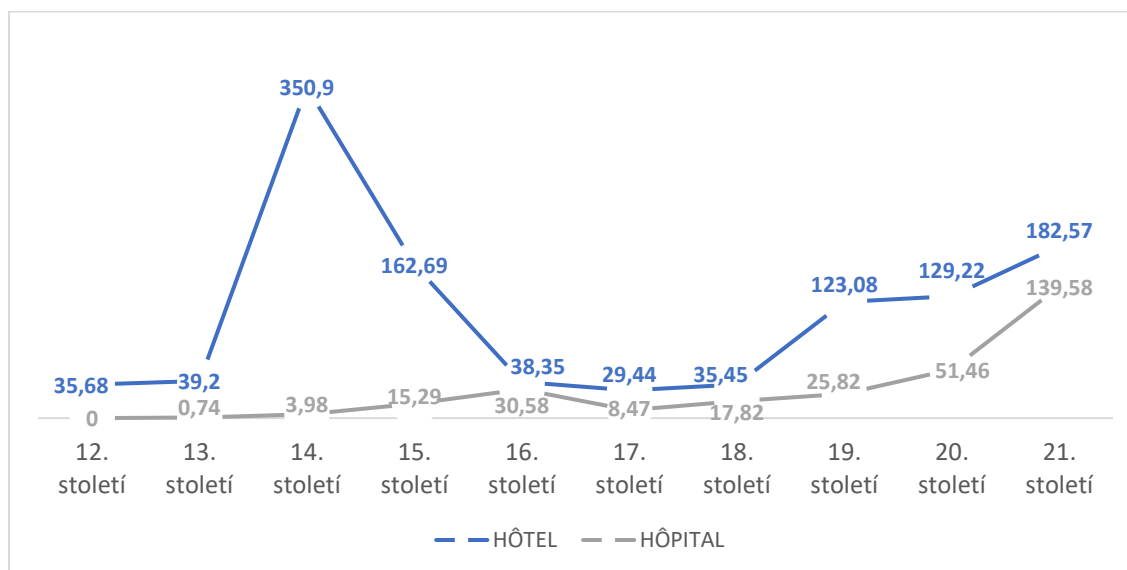
	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
HÔTEL	39 (35,68)	53 (39,2)	1 410 (350,9)	681 (162,69)	273 (38,35)	633 (29,44)	1 106 (35,45)	7 842 (123,08)	13 980 (129,22)	2 514 (182,57)
HÔPITAL	0	1 (0,74)	16 (3,98)	64 (15,29)	128 (30,58)	182 (8,47)	556 (17,82)	1 645 (25,82)	5 568 (51,46)	1 922 (139,58)

⁵² MAROT, Clément. *L'Adolescence clémentine*. 1538, s. 181.

⁵³ COINCI, Goutier de. *Miracles de Notre Dame*, t.3. 1218, s. 108.

⁵⁴ ANONYME. *Anonyme de Rennes - Les Pèlerinages occidentaux en Terre Sainte : une pratique de la "Dévotion Moderne" à la fin du moyen âge ? Relation inédite d'un pèlerinage effectué en 1486*. 1486, s. 335.

Graf 10: Porovnání relativní četnosti slov *hôtel* a *hôpital* v průběhu staletí

Ve 14. století vidíme, že slovo *hôtel* měl téměř 351 výskytů na milion slov v daném století, což je i celkově nejvíc v průběhu času. Od té doby jeho výskyt klesal natolik, že v 16. – 18. století zaznamenáváme pod 100 výskytů na milion slov. Od té doby však na četnosti pouze roste. U slova *hôpital* nejsou zaznamenány velké výkyvy až na současné století, kdy jeho četnost na milion slov stoupla více jak dvakrát oproti století předešlému.

5.3.4 *Naïf a natif*

Z latinského přídavného jména *nativus* („vrozený, přirozený“) vznikla ve francouzštině slova *naïf* a *natif*.

V současné době dle výkladového slovníku Académie française označuje věci či osoby, které mají následující vlastnosti:

1. Přirozený, jednoduchý, bez veškerých klamů a příkras.
2. (o člověku, často pejorativně) Prostomyslný, až příliš důvěřivý, hloupý.

Naïf se ve francouzském jazyce poprvé objevilo v textu z první poloviny 7. století. V databázi Frantext toto slovo poprvé nalezneme až v literárním textu z roku 1155: „*Tant de la gent d'iluec naïve*“⁵⁵.

⁵⁵ WACE. *La Partie arthurienne du „Roman de Brut“*. 1155, s. 79.

Přídavné jméno *natif* má dnes ve francouzštině více významů. V použití s předložkou „de“ a příslovečného určení místa označuje místo, kde se člověk narodil, odkud pochází. Ve slovníku Académie française slovo *natif* dále označuje následující vlastnosti:

1. Co se rodí společně s někým nebo něčím.
2. (mineralogie) Kov, který se nachází v půdě bez jiných příměsí.

TLFi uvádí, že slovo *natif* ve francouzštině existuje již v první třetině 12. století. Korpus Frantext jeho existenci dokládá až v textu z oblasti práva z roku 1389: „*la ville d'Orleans, dont il est natif*“⁵⁶.

Tabulka 21: Četnost a výskyt slov *naïf* a *natif*

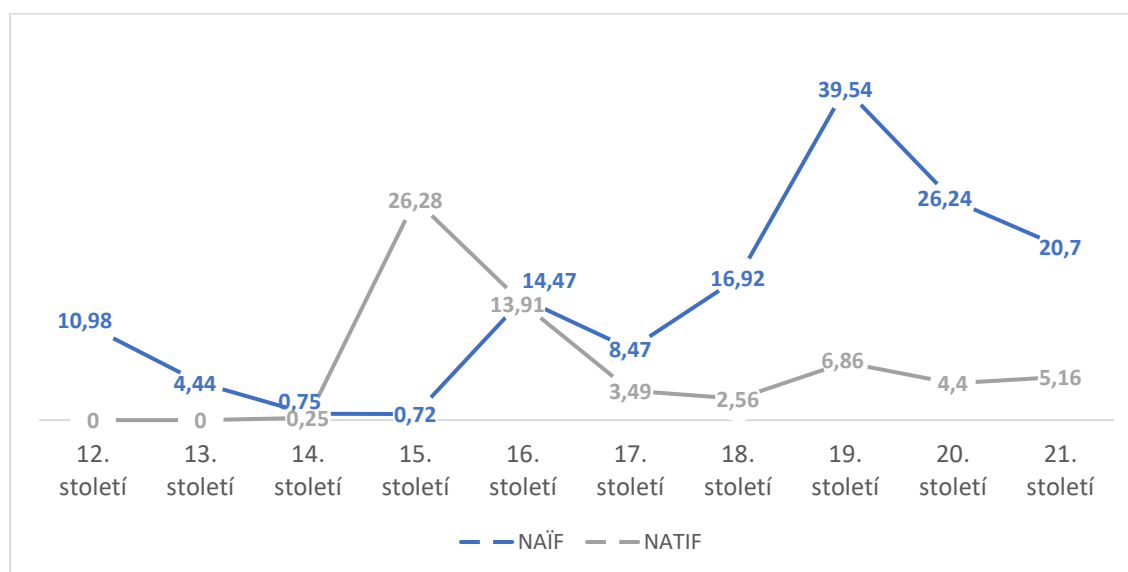
	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
NAÏF	1155	6 480	25,30
NATIF	1389	1 349	5,27

Tabulka 22: Četnost a výskyt slov *naïf* a *natif* v průběhu století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
NAÏF	12 (10,98)	6 (4,44)	3 (0,75)	3 (0,72)	103 (14,47)	182 (8,47)	528 (16,92)	2 519 (39,54)	2 839 (26,24)	285 (20,7)
NATIF	0	0	1 (0,25)	110 (26,28)	99 (13,91)	75 (3,49)	80 (2,56)	437 (6,86)	476 (4,4)	71 (5,16)

⁵⁶ ANONYME. *Registre criminel du Châtelet, t.1. 1389. s. 50.*

Graf 11: Porovnání relativní četnosti slov *naïf* a *natif* v průběhu staletí

Vyjma 15. století, kdy slovo *natif* mělo vyšší četnost, tak v průběhu staletí četnost slova *naïf* byla vždy vyšší. Nejvyšší četnost slova *naïf* zaznamenáváme v 19. století, která od té doby klesá.

5.3.5 *Poison a potion*

Latinské podstatné jméno *potio* („pít“) je derivované od slovesa *poto* („pít“) za pomoci přípony „-io“. Z tohoto latinského slova se do francouzského jazyka zdědilo *poison* a převzalo *potion*.

Výkladový slovník Larousse pro slovo lidového původu *poison* nabízí následující definici: „látka, jež ničí nebo zhoršuje životní funkce, pokud se v dostatečném množství dostane do organismu“. V přeneseném významu dnes *poison* označuje též velmi nudnou práci. Historicky se tímto slovem označoval také člověk, který byl schopen způsobovat škodu.

Poison se v korpusu Frantext poprvé objevuje v textu od autora Wace z 12. století: „*Murtrir le voelent par poison*“⁵⁷. Dle TLFi však první dochovaný text obsahující toto slovo pochází již z 11. století.

Oproti tomu slovo *potion* nemá s jedem nic společného. Toto slovo naopak označuje sladký nápoj obsahující jednu, nebo více léčivých látek, který je určený k vnitřnímu použití.

⁵⁷ WACE. *La partie arthurienne du „Roman de Brut“*. 1155, s.55.

Databáze nám vyhledá text ze 14. století, kde se vyskytuje slovo *potion* poprvé. Jedná se o sbírku lékařských předpisů na přípravu různých léčivých nápojů: „*Potion et buvrage pour toutes manieres de plaies*“⁵⁸. Ve slovníku TLFi je jako první zaznamenán text přibližně z roku 1200.

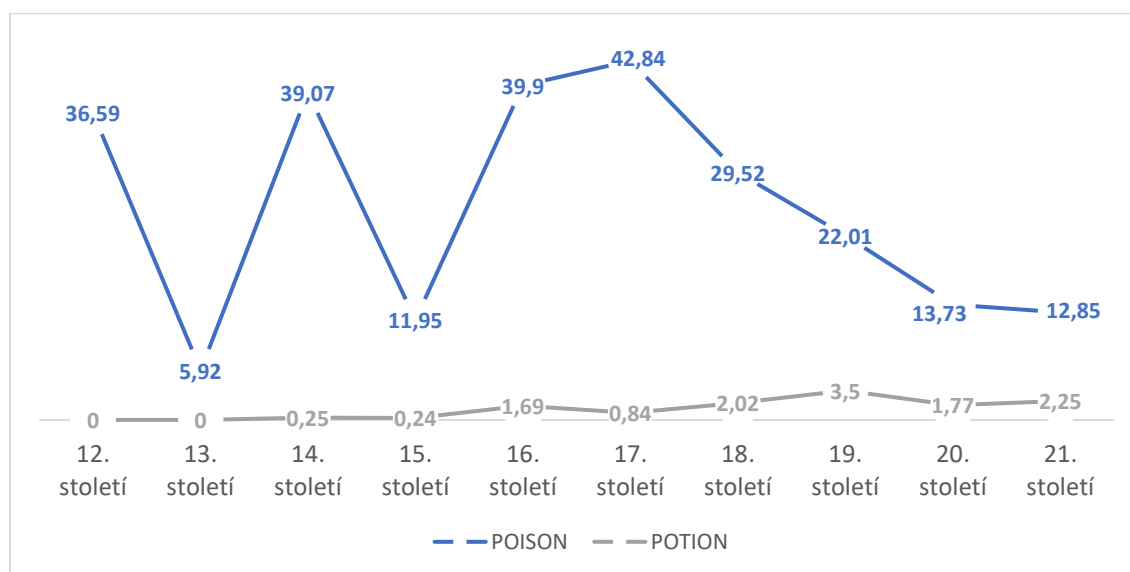
Tabulka 23: Četnost a výskyt slov *poison* a *potion*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na milion slov v celém korpusu
POISON	1155	5 446	21,26
POTION	1300	540	2,11

Tabulka 24: Četnost výskytů slov *poison* a *potion* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
POISON	40 (36,59)	8 (5,91)	157 (39,07)	50 (11,95)	284 (39,9)	921 (42,84)	921 (29,52)	1 402 (22,01)	1 486 (13,73)	177 (12,85)
POTION	0	0	1 (0,25)	1 (0,24)	12 (1,69)	18 (0,84)	63 (2,02)	223 (3,5)	191 (1,77)	31 (2,25)

Graf 12: Porovnání relativní četnosti slov *poison* a *potion* v průběhu staletí

⁵⁸ PITART, Jean. *Le réceptaire Jean Pitart*. 1300, s. 11vb.

Slovo *poison*, jak lze z grafu vyčíst, zaznamenává zpočátku velké výkyvy v četnosti výskytu na milion slov. V 17. století můžeme zaznamenat nejvyšší četnost, od té doby jeho frekvence klesá, která nikdy ale není nižší než výskyt slova *potion*. Slovo *potion* se naopak v textech zaznamenaných v databázi příliš nevyskytuje.

6 Dublety z cizího jazyka

Do této skupiny jsme zařadili slova, která alespoň jedno z nich, mají původ v cizím jazyce, ze kterého se převzalo do francouzštiny. Výběr slov nezávisel na tom, v jakém oboru se slovo používá, a tak jsme je nedělili ani na další podskupiny.

6.1 *Banc a banque*

Z německého slova *bank-* prostřednictvím latinského *bancus* („polštář na sezení“) vzniklo francouzské lidové slovo *banc*. Druhou dvojici dubletu tvoří slovo *banque* převzaté z italského *banca* („lavice sloužící k provozování bankéřovy živnosti“).

Dle výkladového slovníku Larousse se jedná o dlouhé sedadlo s opěradlem, nebo bez něj, na kterém může sedět několik osob současně. Dále *banc* může také označovat sedadlo určené pro vybranou skupinu lidí během shromáždění či soudů. Ve slovníku TLFi je zaznamenán text již z 11. století s první zmínkou slova *banc*. V databázi vyhledáme slovo *banc* poprvé ve starofrancouzské epické skladbě *chanson de geste* z roku 1125: „*bancs en la place*“⁵⁹.

Banque bylo do francouzštiny převzato až o několik století později, přesněji (dle TLFi) v druhé polovině 15. století. Toto slovo označuje finanční instituce, která shromažďuje peněžní prostředky a používá je k provádění úvěrových a finančních transakcí.

V korpusu Frantext však první výskyt slova datuje v románu neznámého autora z roku 1400 v množném čísle ve tvaru *bancqs*: „*bises pieres, et gros bancqs*“⁶⁰. S touto podobou se setkáváme v textech, které jsou v korpusu dostupné, až do první poloviny 16. století, než se ustálila současná podoba. Nicméně již v textu z roku 1429 nalézáme slovo *banque* psané v dnešní podobě: „*du saintuaire divin banque de tricherie*“⁶¹. Z celkového počtu výskytu 10 627 tak 6 650 výskytů (necelých 26 výskytů na milion slov) nalezneme v podobě, jaké píšeme dnes.

---

⁵⁹ ANONYME. *La Chanson de Roland*. 1125, s. 268.

⁶⁰ ANONYME. *Ysaye le Triste*. 1400, s. 100.

⁶¹ CHARTIER, Alain. *Le Livre de l'Espérance*. 1429, s. 176.

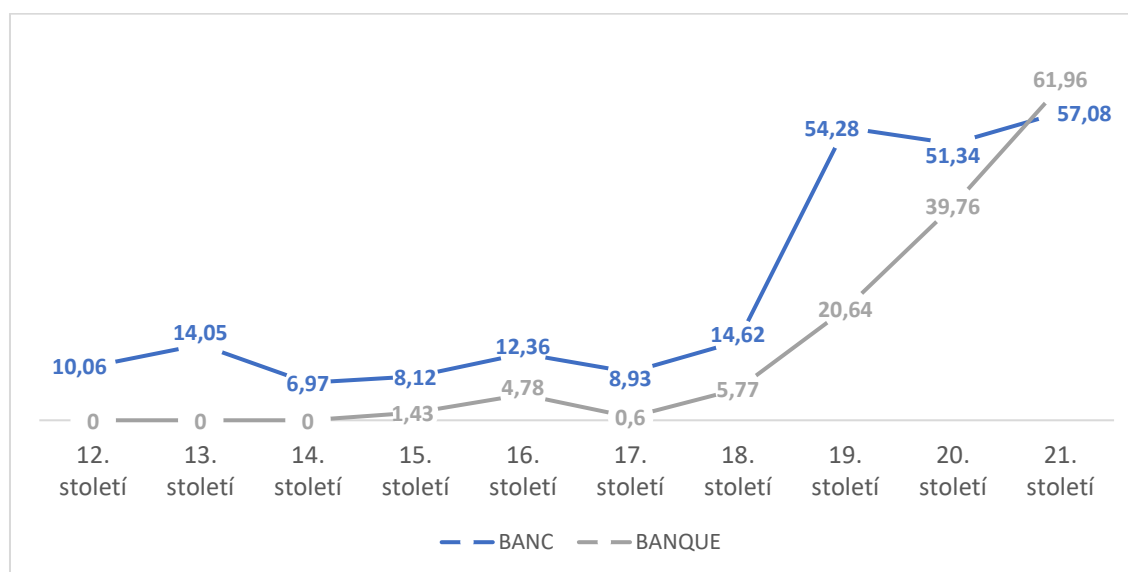
Tabulka 25: Četnost a výskyt slov *banc* a *banque*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na celý korpus
BANC	1125	10 627	41,48
BANQUE	1400	6 666	26,02

Tabulka 26: Četnost výskytů slov *banc* a *banque* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
BANC	11 (10,06)	19 (14,05)	28 (6,97)	34 (8,12)	88 (12,36)	192 (8,93)	456 (14,62)	3 458 (54,28)	5 555 (51,34)	786 (57,08)
BANQUE	0	0	0	6 (1,43)	34 (4,78)	13 (0,6)	180 (5,77)	1 315 (20,64)	4 302 (39,76)	816 (61,96)

Graf 13: Porovnání relativní četnosti slov *banc* a *banque* v průběhu staletí

Četnost obou slov se až do 18. století nijak markantně neliší a nemá žádné velké výkyvy. Od 18. století ale zaznamenáváme strmý nárůst výskytů na milion slov u obou pojmů. U slova *banque* výskyt na milion slov ve 21. století dokonce předčilo slovo *banc*.

6.2 Chance a cadence

Fonetickým vývojem z latinského *cadens* („padající“) vzniklo francouzské slovo lidového původu *chance* a italské slovo *cadenza*. Výpůjčkou z italského pojmu *cadenza* („spád, rytmus, tempo“) se tak do francouzské slovní zásoby převzalo slovo *cadence*.

Současný význam slova *chance* záleží na tom, v jakém kontextu se použije:

1. Nepředvídatelný příznivý, nebo nepříznivý obrat události, který vede ke šťastnému, nebo nešťastnému konci. V tomto případě je slovo *chance* synonymem ke slovu *hasard*, *éventualité* („štěstí, možnost“).
2. Skrytá vyšší moc, která směřuje průběh události příznivým, nebo nepříznivým směrem. Synonymní slovem je ve francouzštině slovo *fortune* („náhoda“).

Poprvé slovo *chance* v korpusu nalezneme v literárním textu z roku 1190: „*Ront li la chance desi a l'esperon*“⁶². Oproti tomu slovník TLFi eviduje první výskyt v textu již přibližně z roku 1175.

Slovo *cadence* použijeme, mluvíme-li o pravidelné posloupnosti zvuků, pohybů, událostí, nebo také o rytmu, tempu a taktu. Slovo *cadence* se z italštiny do francouzštiny převzalo do několika oborů: např. hudba nebo literatura.

Z italštiny se do francouzského jazyka slovo *cadence* dle TLFi převzalo koncem 15. století, což dokazuje i první výskyt slova v historickém textu z roku 1495 v databázi Frantext: „*de cadences maussades*“⁶³.

Tabulka 27: Četnost a výskyt slov *chance* a *cadence*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na celý korpus
CHANCE	1190	16 841	65,74
CADENCE	1495	2 054	8,02

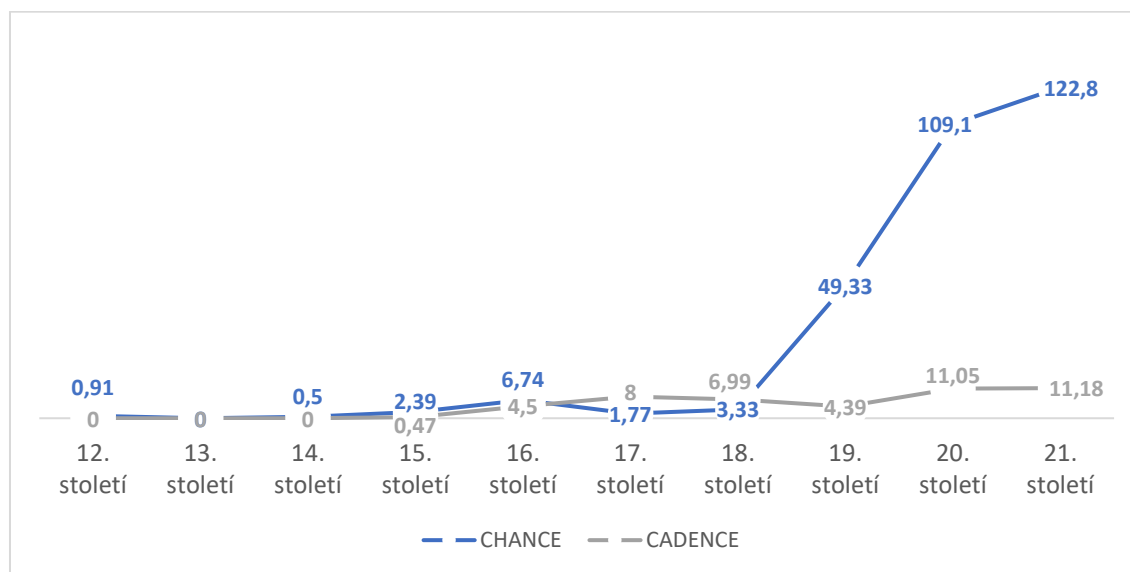
⁶² ANONYME. *Aspremont : chanson de geste du XIIe siècle*. 1190, s. 330.

⁶³ LA VIGNE, André de. *Le voyage de Naples*. 1495, s. 133.

Tabulka 28: Četnost výskytů slov *chance* a *cadence* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
CHANCE	1 (0,91)	0	2 (0,5)	10 (2,39)	48 (6,74)	38 (1,77)	104 (3,33)	3 143 (49,33)	11804 (109,1)	1 691 (122,8)
CADENCE	0	0	0	2 (0,47)	32 (4,5)	172 (8)	218 (6,99)	280 (4,39)	1 196 (11,05)	154 (11,18)

Graf 14: Porovnání relativní četnosti slov *chance* a *cadence* v průběhu staletí

Slovo *cadence*, jelikož se jedná o slovo používané pouze v některých oborech, má od svého prvního výskytu v korpusu poměrně nízkou četnost, kterou si stále udržuje. Naopak výskyt slova *chance* od 18. století pouze roste. Vypozorovat můžeme také, že ve 13. století se slovo *chance* neobjevilo v žádném z textu v korpusu.

6.3 *Chiffre* a *zéro*

Chiffre a *zéro* tvoří dublet vzniklý ze slova arabského původu *šifr*, které znamená „prázdný“. V případě *chiffre* se jedná o přímou výpůjčku z arabského jazyka, kdy proběhl přirozený fonetický vývoj slova. Naopak slovo *zéro* je výpůjčkou z italského *zero* („nic“), které italština sama převzala z původního arabského slova *šifr*.

Podstatné jméno mužského rodu *chiffre* označuje v současné francouzštině dle slovníku Académie française následující:

1. Grafické znaky, které se používají k zapisování arabských číslic.

2. Celková částka, výše částky.
3. Tajný způsob psaní zpráv, vzkazů za pomoci znaků, symbolů.
4. Umělecký design vytvořený z počátečních písmen osoby.
5. (v hudbě) Numerická značka používaná k označení základního tónů či jednotlivých kladení prstů.

Dle slovníku TLFi se slovo *chiffre* ve francouzském lexiku objevilo již ve 13. století. Korpus Frantext jej však zaznamenává až v textu z roku 1333 ve formě *chifre*: „*Et ez com chifre en algorime*“⁶⁴. V této grafické podobě nalezneme slovo *chiffre* v korpusu ještě v několika textech, poslední je přibližně z první poloviny 19. století. Převažuje ale podoba, která je nám známa v současnosti, která se objevuje ve Frantextu celkem 8 667krát, tj. 33,83krát na milion slov, z toho poprvé již v didaktickém textu z roku 1357: „*C'est une chiffre en angorime*“⁶⁵.

Slovu *zéro* v současné francouzštině odpovídají dva slovní druhy: v prvním případě je zástupcem substantiva rodu mužského, které ve francouzském jazyce nese více významů:

1. (obecně) Něco, co odpovídá nulové hodnotě, prázdné množině ; grafická podoba představující číslo toto číslo, tj. 0.
2. (v přeneseném významu) Označení počátečního bodu na stupnici nebo číslovaného souboru.
3. (pejorativně) Označení člověka, který je neschopný, či bezvýznamný.

Ve druhém případě je *zéro* součástí slovního druhu *adjectif numéral*. Pro tuto situaci *zéro* nese stejný význam jako u podstatného jména zmíněného výše. V korpusu jsme vyhledávali pouze substantiva.

První doložený text se slovem *zéro* pochází dle TLFi již z roku 1458. V databázi Frantext jsme jej našli až v románu Françoise Rabelaise z roku 1552 ve formě bez ostrého přízvuku (*accent aigu*): „*c. aneanty, c. de matafain, c. de zero*“⁶⁶. Slovo *zéro* v dnešní podobě nacházíme již v eseji z roku 1655, jejímž autorem je Blaise Pascal: „*concevoir un moindre, et toujours à*

⁶⁴ ANONYME. *Bestiaire Marial*. 1333, s. 253 r^oa.

⁶⁵ MACHAUT, Guillaume de. *Le Confort d'ami*. 1357, s. 135.

⁶⁶ RABELAIS, François. *Tiers livre*. 1552, s. 220.

*l'infini, sans arriver au zéro ou néant.*⁶⁷ Až na pár výjimek se od tohoto roku nesetkáme v databázi s jinak psanou podobou, proto z celkového počtu nacházíme celkem 2 499 výskytů odpovídající 9,76 výskytům na milion slov.

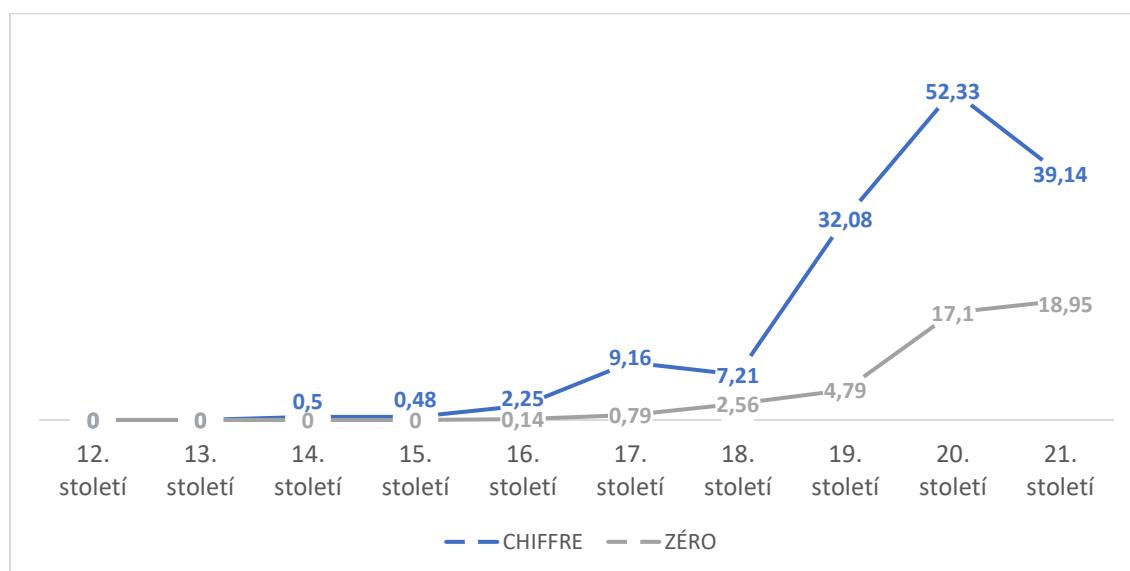
Tabulka 29: Četnost a výskyt slov *chiffre* a *zéro*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na celý korpus
CHIFFRE	1333	8 687	33,91
ZÉRO	1552	2 514	9,81

Tabulka 30: Četnost výskytů slov *chiffre* a *zéro* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
CHIFFRE	0	0	2 (0,5)	2 (0,48)	16 (2,25)	197 (9,16)	225 (7,21)	2 044 (32,08)	5 662 (52,33)	539 (39,14)
ZÉRO	0	0	0	0	1 (0,14)	17 (0,79)	80 (2,56)	305 (4,79)	1 850 (17,1)	261 (18,95)

Graf 15: Porovnání relativní četnosti slov *chiffre* a *zéro* v průběhu staletí

⁶⁷ PASCAL, Blaise. *De l'esprit géométrique*. 1655, s. 130.

Chiffre má po celou dobu své existence vyšší četnost než slovo *zéro*. Nejvyšší výskyt zaznamenáváme pro obě slova ve 20. století. Avšak lze konstatovat, že *chiffre* má ve 21. století klesavou tendenci oproti slovu *zéro*, které naopak stoupající.

6.4 *Humeur a humour*

Lze konstatovat, že slova *humeur* i *humour* mají stejný původ slova v latinském *humor*, přestože si angličtina z francouzštiny vypůjčila slovo *humeur* a poté zpětně „vrátila“ ve změněném významu a jiné grafické podobě *humour*. Má se ale obecně za to, že *humeur* pochází z latinského *humor* (jakýkoli druh tělní tekutiny) a převzaté slovo *humour* má původ v anglickém *humour* (vtipnost, humor, sklon k žertování).

V současnosti *humeur*, jenž je podstatným jménem rodu mužského, označuje dočasný, či dlouhodobý duševní stav člověka, který je ovlivněn událostmi dějící se kolem něj.

První text v databázi Frantext obsahující slovo *humeur* pochází z roku 1290: „*deschargens son corps de surhabundant humeur*“⁶⁸. Ve slovníku TLFi existuje zmínka již v textu z roku 1119.

Angličané začali používat v 18. století slovo *humour* pro označení „hravého temperamentu, veselosti, schopnosti vidět komičnost věci“⁶⁹. Francouzi tento význam slova převzali, a tak by se dalo definovat následovně: „vlastnost člověka prostřednictvím ironie a odpoutanosti vyzdvihnout příjemné, vtipné a neobvyklé aspekty reality“.

Ve Frantextu nalezneme slovo *humour* poprvé již ve sbírce poezií z roku 1364: „*Ne racine ne humour*“,⁷⁰. Zde nevíme, zda se jedná o týž *humour*, jelikož dle TLFi bylo z angličtiny do francouzštiny přeloženo až v textu z roku 1693. Ve Frantextu jsme tudíž hledali text až po tomto roce a našli až v eseji z roku 1765: „*Les mots anglois, humour*“⁷¹.

---

⁶⁸ ABAELART (Abélard), Pierre, ABAELART (Abélard), Héloïse, MEUNG, Jean de. *La vie et les Epistres*. 1290, s. 95.

⁶⁹ Přeloženo z: Humour - Wikipédia. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://fr.wikipedia.org/wiki/Humour>

⁷⁰ MACHAUT, Guillaume de. *VEZ CI LES BIENS QUE MA DAME ME FAIT*. 1364, s. 274.

⁷¹ BROSSES, Charles de. *Formation mécanique des langues : T. 1*. 1765, s. 44.

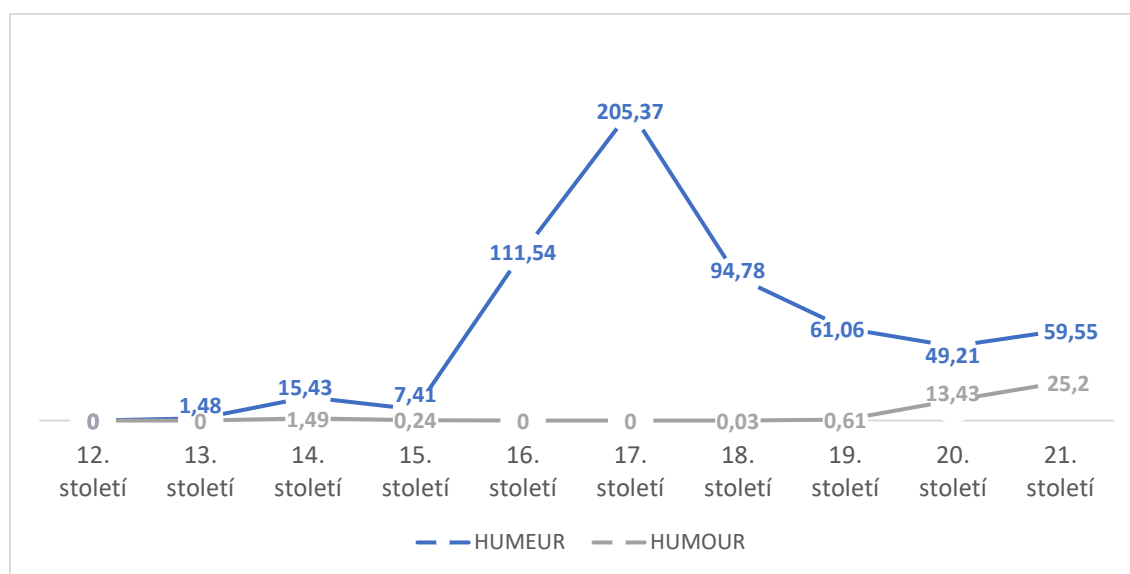
Tabulka 31: Četnost a výskyt slov *humeur* a *humour*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na celý korpus
HUMEUR	1290	18 295	71,42
HUMOUR	1364	1 847	7,21

Tabulka 32: Četnost výskytů slov *humeur* a *humour* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
HUMEUR	0	2 (1,48)	62 (15,43)	31 (7,41)	794 (111,54)	4 415 (205,37)	2 957 (94,78)	3 890 (61,06)	5 324 (49,21)	820 (59,55)
HUMOUR	0	0	6 (1,49)	1 (0,24)	0	0	1 (0,03)	39 (0,61)	1 453 (13,43)	347 (25,2)

Graf 16: Porovnání relativní četnosti slov *humeur* a *humour* v průběhu staletí

Nejvyšší četnost mělo slovo *humeur* v 17. století, kdy naopak slovo *humour* nebylo evidováno v žádném textu. Z grafu je viditelné, že slovo *humeur* mělo po celou dobu nad slovem *humour* převahu v počtu výskytu.

6.5 *Œuvre* a *opéra*

Dvojice slov *œuvre* a *opéra* mají původ v latinském *opera* (množné číslo od *opus* – „dílo, práce“). Rozdíl spočívá v tom, že zatímco v případě slova *œuvre* se jedná o zděděné slovo, které podlelo francouzskému fonetickému vývoji, v případě slova *opéra* jde o výpůjčku prostřednictvím italského *opera*.

Ve francouzštině může slovo *œuvre* být jak mužského, tak i ženského rodu. V 16. a 17. století se mužský a ženský rod používal souběžně⁷². Podle slovníku Académie française se dnes pojem *œuvre* v mužském rodě používá pouze v jednotném čísle a pouze ve specifických oborech, kde označuje následující:

1. (výtvarné umění) Vše, co stvořil umělec.
2. (alchymie) Shrnující velká alchymistická práce.
3. (architektura) Stavba budovy, dílo.

V ženském rodě pak slovo *œuvre* označuje tyto věci:

1. Práce, lidská činnost – to, čeho je dosaženo, vytvořeno a vykonáno prací, činností.
2. Vědecké, literární a jiné umělecké dílo, které je výsledkem tvůrčí činnosti autora, ať už je dočasné, nebo trvalé.
3. (v přeneseném významu) Organizace pro náboženské, sociální a filantropické účely.

Ve Frantextu najdeme slovo *œuvre* poprvé v románovém textu z roku 1160: „*Lassuz amont sor la cimaise ot fait une œuvre qui s'elaise*“⁷³. Dle TLFi ve francouzské slovní zásobě toto slovo evidujeme již v textu napsaný v první polovině 7. století.

---

⁷² Dictionnaire de l'Académie française | 9e édition | œuvre. *Dictionnaire de l'Académie française* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9O0255>

⁷³ ANONYME. *Le roman d'Eneas*. 1160, s. 468.

Jako označení pro hudební pojem jej francouzština užívá přibližně od poloviny 17. století.⁷⁴ Definovat by se tak slovo *opéra* dle následovně: „Dramatické hudební dílo složené z libreta (text), který herci zpívají za doprovodu orchestru, často i tancem nebo baletem.“⁷⁵

Poprvé slovo *opéra* korpus Frantext eviduje v textu z roku 1400 ve formě bez ostrého přízvuku: „*Opera que ego facio testimonium perhibent de me, et a fructibus eorum cognoscetis eos*“⁷⁶. Po vyhledání lemmatu *opera* se v korpusu Frantext vyhledaly pouze texty obsahující latinské věty. První výskyt slova *opéra* nalezneme tedy až v textu z roku 1603: „*tousiours presente là où sont ses opera-*“⁷⁷. Nejedná se ale nejspíše o současný význam slova *opéra*, jelikož dnešní význam slova *opéra* lze ve slovníku TLFi evidovat až v textu z roku 1659. Po tomto roce tudíž ve Frantextu nacházíme první výskyt v divadelní hře od Molièra z roku 1671: „*pour son opéra, d'une soupe à bouillon perlé*“⁷⁸. V této podobě najdeme v korpusu celkem 6 194 výskytů, tj. 24,18krát na milion slov.

Tabulka 33: Četnost a výskyt slov *œuvre* a *opéra*

	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na celý korpus
ŒUVRE	1160	43 921	171,42
OPÉRA	1400	6 520	25,45

Tabulka 34: Četnost výskytů slov *œuvre* a *opéra* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
ŒUVRE	8 (7,32)	61 (45,11)	635 (158,03)	798 (190,65)	1 052 (147,78)	1 408 (65,49)	933 (29,91)	10314 (161,88)	26398 (244)	2 314 (168,05)
OPÉRA	0	0	0	7 (1,67)	30 (4,21)	237 (11,02)	1 184 (37,95)	2 380 (37,36)	2 246 (20,76)	436 (31,66)

⁷⁴ OPÉRA: Définition de OPÉRA. *Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales* [online]. Nancy: CNRTL, 2012 [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://www.cnrtl.fr/definition/op%C3%A9ra>.

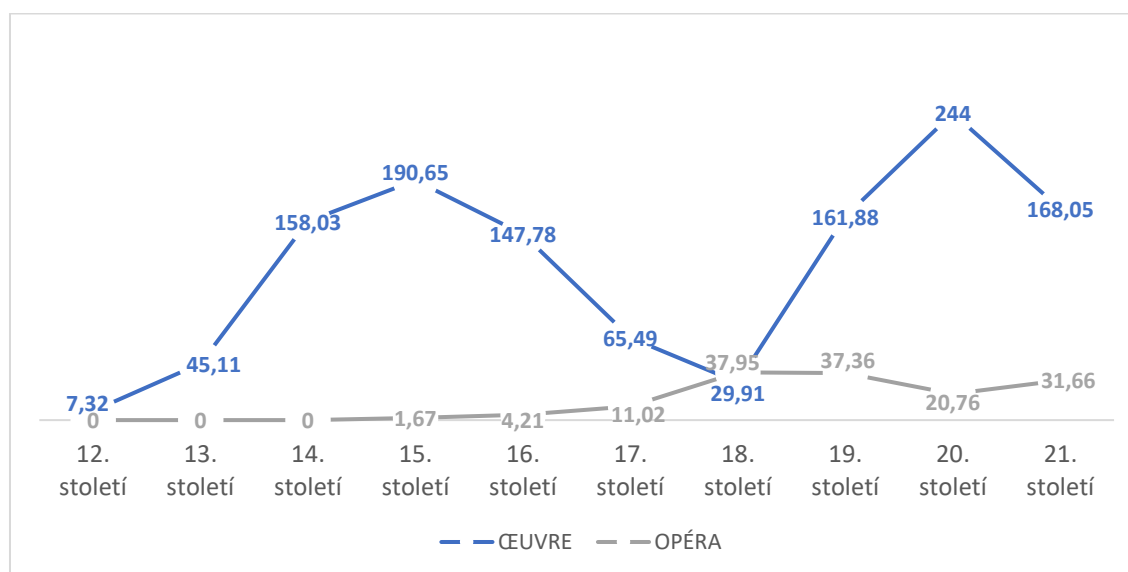
⁷⁵ Přeloženo z: Dictionnaire de l'Académie française | 9e édition | opéra. *Dictionnaire de l'Académie française* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9O0510>.

⁷⁶ BAYE, Nicolas de. *JOURNAL, T.1.* 1400, s. 108.

⁷⁷ GUIBELET, Jourdain. *Trois discours philosophiques : le I, de la comparaison de l'homme avec le monde ; le II, du principe de la génération de l'homme ; le III, de l'humeur mélancolique, mis de nouveau en lumière.* 1603, s. 401.

⁷⁸ MOLIÈRE. *Le Bourgeois gentilhomme.* 1671, s. 159.

Graf 17: Porovnání relativní četnosti slov *œuvre* a *opéra* v průběhu staletí

U slova *œuvre* v průběhu staletí pozorujeme větší výkyvy výskytu nežli u slova *opéra*. Po celou dobu mělo slovo *œuvre* četnější výskyt až na výjimku v 18. století, kdy zaznamenáváme vyšší frekvenci výskytu u slova *opéra*.

6.6 *Piment a pigment*

Obě slova *piment* a *pigment* jsou substantiva mužského rodu, která se do francouzské slovní zásoby dostala výpůjčkou – slovo *pigment* z latinského *pigmentum* („barva na malování“) a slovo *piment* v 17. století ze španělského *pimiento* („pepř, pepřovník“), jenž samotné má původ v latinském *pigmentum*.

Dle slovníku TLFi, ve starofrancouzštině již existovalo slovo *piment*, proto ho v korpusu nalzáme mnohem dříve než v 17. století, a to v textu z roku 1125: „*Et pain et vin et piment et claré*“⁷⁹. Přejaté španělské slovo *pimiento* tedy obohatila již existující starofrancouzské slovo *piment* na konci 10. století o další významy označující následující:

1. Druh rostliny mající původ v teplých krajinách, které se pěstují pro svůj plod.
2. (v přeneseném významu) Označení všeho, co zvýrazní ostrou, pálivou chuť.

⁷⁹ ANONYME. *La prise d'Orange*. 1200, s. 49.

Začátkem 19. století se přímou výpůjčkou z latiny převzalo slovo *pigment*. Převzalo se i se svým původním významem, označuje tedy barvivo. V přeneseném významu se se slovem *pigment* dnes setkáme i v přírodovědných oborech, jako je například chemie nebo biologie.

Poprvé slovo *pigment* v databázi Frantext nalzáme v náboženském textu z roku 1262: „*Le vin qui leur sembloit pigment*“⁸⁰. Důvodem, proč opět nalzáme slovo o tolik století dříve než, ve kterém se převzal z latiny je stejný, jako u slova *pimiento*, jelikož se dle TLFi jednalo pouze o jinou variantu zapisování jednoho slova.

Tabulka 35: Četnost a výskyt slov *piment* a *pigment*

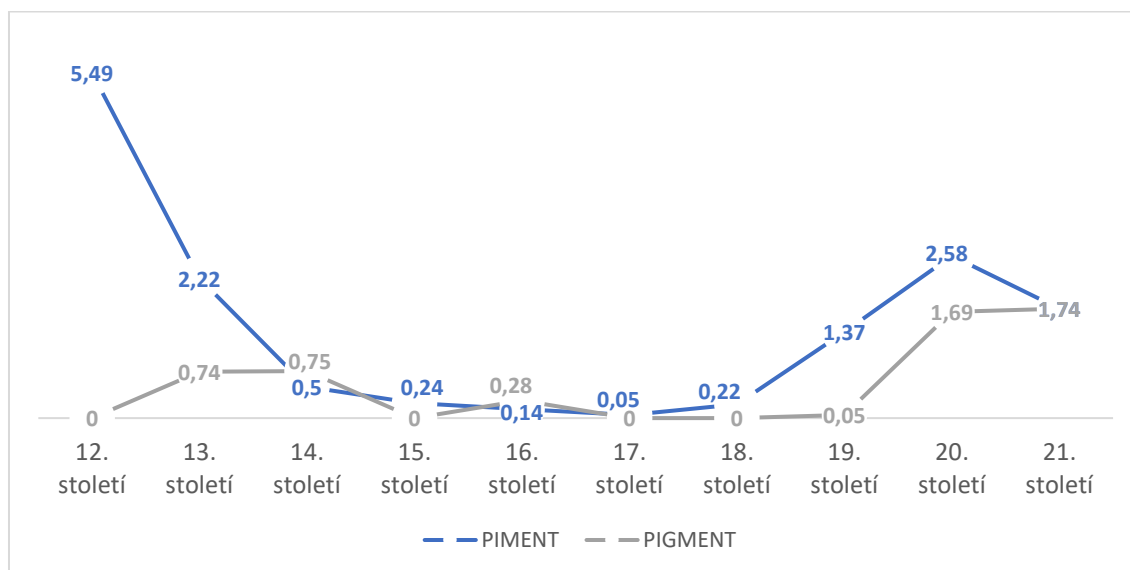
	Rok prvního výskytu	Celkový počet výskytů	Četnost výskytu na celý korpus
PIMENT	1125	411	1,6
PIGMENT	1262	216	0,84

Tabulka 36: Četnost výskytů slov *piment* a *pigment* na století

	12. století	13. století	14. století	15. století	16. století	17. století	18. století	19. století	20. století	21. století
PIMENT	6 (5,49)	3 (2,22)	2 (0,5)	1 (0,24)	1 (0,14)	1 (0,05)	7 (0,22)	87 (1,37)	279 (2,58)	24 (1,74)
PIGMENT	0	1 (0,74)	3 (0,75)	0	2 (0,28)	0	0	3 (0,05)	183 (1,69)	24 (1,74)

⁸⁰ LE MARCHANT, Jean. *Miracles de Notre-Dame de Chartres*. 1262, s.120.

Graf 18: Porovnání relativní četnosti slov *piment* a *pigment* v průběhu staletí

Je zvláštní, že nejvyšší četnost slova *piment* byla ve 12. století. Od té doby jeho četnost klesala a párkrát se i stalo, že byla nižší než u slova *pigment* (ve 14. a 16. století). Druhou zvláštností je, že ve 21. století mají zatím stejný počet výskytů.

Závěr

V bakalářské práci jsme si stanovili za cíl doložení úzu vybraných dublet v diachronní perspektivě v korpusu Frantext. Dále nás zajímalo, zdali lidová slova budou mít v korpusu v současném století vyšší četnost na milion slov než slova učená.

V teoretické části jsme stručně popsali vznik francouzského jazyka v diachronním pohledu od galského substrátu až po vznik francouzštiny jako takové v 9. století. Dále jsme popsali jeden ze způsobů obohacování francouzské slovní zásoby pomocí výpůjček, u kterých jsme si představili základní dělení. Tento obecný přehled měl sloužit k uvedení do problematiky dubletů, jelikož právě díky výpůjčkám ve francouzštině vznikaly.

V další části práce jsme se věnovali výhradně dubletům. Uvedli jsme, podle jakých aspektů by se daly třídit a následně jsme přešly k jejich definicím.

Na základě prostudované literatury jsme zjistili, že třídění dublet může být značně rozdílné podle toho, jak na ně nahlížíme. Vycházeli jsme tedy ze základního dělení dublet z etymologického a sémantického hlediska.

V další části jsme pak definovali pojem etymologické dublety a zabývali se jejich vznikem. Z etymologického hlediska dublety vznikly z lidových a učených slov, ale také ze slov vypůjčených z cizích jazyků. Zabývali jsme se pouze ostatními románskými jazyky, arabštinou a angličtinou. V této části jsme tedy popsali dublety na základě jejich společného etymonu.

Následně jsme popsali, jaké mohou být nějaké rozdíly mezi lidovými a učenými slovy. Popsali jsme je z hlediska fonetického a grafické podoby.

V další podkapitole jsme naznačili druhý typ dělení dublet, a to sémantický. Z tohoto hlediska jsme si dublety rozdělili do dvou skupin – tzv. dublety polo transparentní a transparentní a dublety tzv. netransparentní.

Pro zpracování analýzy v praktické části nám posloužil francouzský monoligvní korpus Frantext, ve kterém jsme hledali a dokládali úzus vybraných dvojic slov vybraných právě na základě prostudované literatury. V korpusové analýze byla zkoumána absolutní a relativní četnost výskytu u každého slova v rámci celého korpusu. U každého slova byl dále za pomoci výkladových slovníků Larousse a Académie française uveden jejich význam v současné francouzštině.

Jak již bylo zmíněno v úvodu metodologie praktické části, analýzu jsme prováděli pouze pro ty slovní druhy, které mají dvojice společné.

Analyzované dublety jsme si rozdělili do dvou skupin – latinského původu a původu z cizích jazyků. Dublety latinského původu jsme dále roztřídili do skupin na: abstraktní pojmy, medicínské pojmy a obecné pojmy.

Pro abstraktní pojmy byly analýze podrobeny následující dublety: *confiance* (87,25x)⁸¹ – *confidence* (23,06x), *féauté* (0,23x) – *fidélité* (24,81x), *loyal* (14,87x) – *légal* (10,12x), *répit* (7,28x) – *respect* (79,11x). Jak můžeme vidět, nejvyšší výskyt na milion slov má pojem *confiance*, nejnižší naopak *féauté*. Toto je dáno tím, že *féauté* je historismus, který se v současné francouzštině již nevyužívá.

Pro medicínské pojmy byly zvoleny následující dvojice slov: *colère* (98,62x) – *choléra* (2,72x), *cheville* (9,09x) – *clavicule* (1,21x) a *frisson* (18,78x) – *friction* (1,64x). Z těchto výsledků lze vyvodit, že medicínské pojmy se v textech běžně nepoužívají, proto mají četnost výskytu znatelně nižší. Nejvyšší četnost má slovo *colère*, protože se nejedná, dnes, ani dříve, o medicínský pojem.

Pro analýzu obecných pojmů jsme si vybrali následující: *droit* (92,53x) – *direct* (36,61x), *frêle* (10,27x) – *fragile* (19,55x), *hôtel* (111,38x) – *hôpital* (39,36x), *naïf* (25,30x) – *natif* (5,27x) a *poison* (21,26x) – *potion* (2,11x). Nejvyšší četnost z těchto všech pojmů má slovo *hôtel*. Následuje slovo *droit* a *hôpital*. Nejnižší naopak má slovo *natif*.

Z dublet pocházejících z cizího jazyka byly vybrány: *banc* (41,48x) – *banque* (26,02x), *chance* (65,74x) – *cadence* (8,02x), *chiffre* (33,91x) – *zéro* (9,81x), *humeur* (71,42x) – *humour* (7,21x), *œuvre* (171,42x) – *opéra* (25,45x), *piment* (1,6x) – *pigment* (0,84x). Nejvyšší četnost výskytu jsme zjistili u slova *œuvre*. Nejnižší naopak u slova *pigment*, jelikož se s ním setkáme zejména v textech přírodovědných oborů.

Reálný úzus vybraných dublet jsme v korpusu Frantext doložili ve všech případech. Hypotézu stanovenou na začátku práce o doložení úzu vybraných dublet v současné francouzštině se nám tudíž verifikovala. V případech *humour* a *banque* nám ale Frantext dohledal text staršího data než toho ve slovníku TLFi – jde zde tudíž nejspíše o jiný sémantický význam slova. Jelikož jsme se ale nezaobírali sémantickým významem slov, tak jsou i tyto výskyty zahrnuty

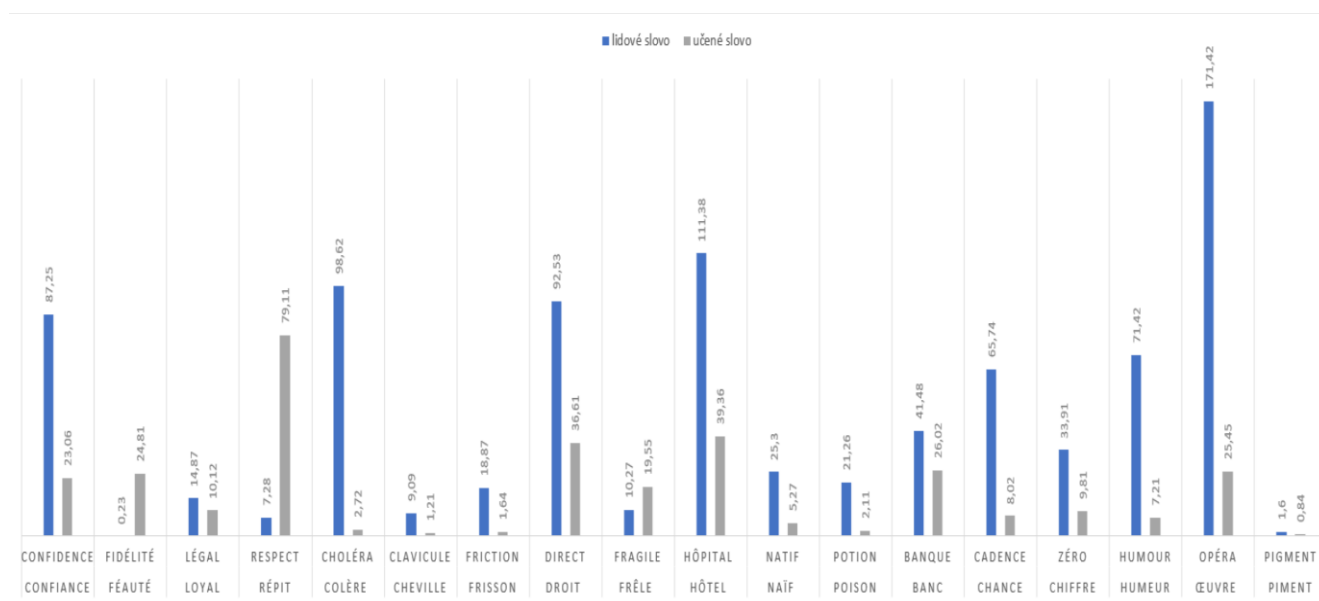
---

⁸¹ V závorce jsou uváděny údaje, kolikrát se dané lemma v korpusu Frantext vyskytuje na milion slov.

v závěrečných výsledcích. To samé platí pro slova *opéra* a *colère*, u kterých se v korpusu vyhledaly i latinsky psané pasáže textů.

Pro lepší přehled získaných informací si na závěr uvedeme souhrnný graf, ve kterém jsou uvedeny všechny analyzované dvojice slov s údajem relativní četnosti na milion slov v celém korpusu. Z grafu lze vyčíst, že ne vždy je u slova lidového původu vyšší četnost než u slova učeného původu. Je tomu tak například u dvojic *féauté – fidélité*, *répit – respect* a *frêle – fragile*. Tímto se nám hypotéza stanovená v úvodu práce neverifikovala.

Graf 19 : Shrnující graf⁸²

⁸² Slovo psané v prvním řádku je slovo učené, ve druhém řádku naopak slovo lidové.

Résumé

Ce présent mémoire de licence a pour but de présenter le phénomène des doublets ainsi que d'étudier la fréquence des doublets choisis dans le français contemporain et à travers des siècles à l'aide de corpus linguistique Frantext.

Tout d'abord, nous avons divisé notre travail en deux parties – la partie théorique et la partie analytique.

Le premier chapitre aborde l'évolution de la langue française dans la vue diachronique. Nous y avons décrit que la langue française a trois couches diachroniques principales : le fonds essentiel, les emprunts et les formations indigènes (elles ne font pas partie de ce travail). En ce qui concerne le fonds essentiel, lui-même se divise en trois couches dont est née la langue française : Le gaulois qui forme le substrat de la langue française, l'élément principal du français est le latin populaire, alors on parle de « stratum » et la langue germanique que l'on appelle le superstrat. A partir du 9e siècle, nous pouvons parler de la langue française en tant que la langue différente de la langue latine.

Deuxième partie de ce chapitre était consacré aux emprunts. Nous y avons expliqué le terme emprunt et ensuite nous y avons brièvement traité des circonstances pour emprunter des mots des langues étrangères. Dans cette partie, différents types de ces emprunts aux langues étrangères ont été également décrits.

Le deuxième chapitre traitait le phénomène des doublets. D'abord nous avons trié des doublets d'un point de vue étymologique et sémantique. Dans la partie des doublets étymologiques, nous avons présenté leur définition et leur groupement en : doublets populaires, doublets savants et doublets d'origine étrangère. Pour le deuxième groupe des doublets, nous les avons triés dans deux groupes par leur valeur sémantique et stylistique : doublets semi-transparents ou transparents et doublets opaques. Pour chaque groupe mentionné nous avons décrit ses caractéristiques.

Pour pouvoir effectuer les analyses, il fallait d'abord bien définir la structure précise. La partie analytique a eu deux missions principales suivantes : la première était consacrée à l'étude de la fréquence des 18 doublets choisis dans le corpus Frantext ainsi que leur explication sémantique dans le français contemporain à l'aide des dictionnaires de langue. Ensuite, la deuxième a eu

pour but de comparer l'usage des mots à travers des siècles et également dans le corpus Frantext entier.

Avant d'analyser des mots, nous avons trié les doublets en deux groupes d'un point de vue de leur origine : les doublets d'origine latine et les doublets d'origine étrangères. Dans ces groupes de doublets nous n'avons inclus que les substantifs et les adjectifs.

Pour des doublets d'origine latine, nous avons les catégorisés dans les groupes selon la signification du mot savant. Les groupes ont alors étaient suivants : les mots abstraits, les mots de médecine et les mots généraux. Pour des doublets d'origine étrangère, les doublets provenaient de l'italien, de l'espagnole ou bien de l'arabe.

Après avoir analysé chaque mot, nous avons pu constituer les diagrammes pour que les résultats soient plus clairs.

Nous avons pu trouver, grâce au travail effectué dans le corpus Frantexte et le dictionnaire étymologique de TLFi, que l'usage réel des mots choisis est attesté pour tous les cas. Pour les mots *humour* et *banque* le Frantext nous a donné la date plus ancienne que celle dans le dictionnaire – ceci est dû à la valeur sémantique différente. Comme nous n'avons pas abordé la signification des mots à travers des siècles, les résultats dans les tableaux y sont également inclus. Pareil vaut pour les mots *opéra* et *colère* car dans le corpus il y a même des phrases latines dans les textes français.

L'autre résultat de ce travail a montré que les mots populaires n'ont pas toujours l'occurrence plus élevée que les mots savants. Notre hypothèse ne s'est donc pas vérifiée car dans les cas des doublets *féauté – fidélité*, *répit – respect* et *frêle – fragile* le mot d'origine savante s'est trouvé dans les fréquences plus élevées.

Seznam použitých zdrojů

Citované knižní a internetové zdroje jsou řazeny podle abecedy.

Knižní zdroje

GREVISSE, Maurice a André GOOSSE. *Le Bon usage*. 16e édition. Louvain-la-Neuve: De Boeck Supérieur s.a., 2016, 1760 s. ISBN 978-2-8073-0069-9.

HUCHON, Mireille. *Histoire de la langue française*. Paris: Librairie générale française, 1992, 315 s. Références. ISBN 978-2-253-90542-4.

CHAURAND, Jacques. *Nouvelle histoire de la langue française*. Editions du seuil, 1999, 808 s. ISBN 2-02-023586-2.

LEHMANN, Alise a Françoise MARTIN-BERTHET. *Introduction à la lexicologie: sémantique et morphologie*. Paris: Armand Colin, 2008, 261 s. Collection Lettres supérieures. ISBN 978-2-200-35332-2.

NIKLAS-SALMINEN, Aino. *La lexicologie*. 2e édition. Paris: A. Colin, 2015, 222 s. Collection Cursus: Linguistique. ISBN 978-2-200-28611-8.

OSTRÁ, Růžena. *Přehled vývoje románských jazyků: 1. [díl]. Lidová latina, francouzština*. Praha: SPN, 1990, 130 s. ISBN 80-210-0151-8.

OSTRÁ, Růžena a Eva SPITZOVÁ. *Úvod do studia románských jazyků*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 175 s. ISBN 80-210-1258-7.

PERRET, Michèle. *Introduction à l'histoire de la langue française*. 3e édition. Paris: Armand Colin Editeur, 2013, 201 s. ISBN 978-2-200-34661-4.

PICOCHÉ, Jacqueline. *Dictionnaire étymologique du français*. Paris: Robert, 1991, 827 s. ISBN 2-85036-009-0.

PICOCHÉ, Jacqueline. *Précis de la lexicologie française: L'étude et l'enseignement du vocabulaire*. 1ère édition. Editions Nathan, 1992, 191 s. Linguistique. ISBN 209 190 547X.

SCHEJBALOVÁ, Zdeňka. *Francouzská a česká lingvistická terminologie: tematický slovníček*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 53 s. ISBN 978-80-210-8409-4.

ŠABRŠULA, Jan. *Základy francouzské lexikologie*. Praha: SPN, 1983, 304 s.

WALTER, Henriette. *Le français dans tous les sens*. Paris: Librairie générale française, 1988, 416 s. Le Livre de poche. ISBN 2-253-14001-5.

WALTER, Henriette. *L'Aventure des mots français venus d'ailleurs*. Paris: Groupe Robert Laffont, 2014, 344 s. Documento. ISBN 978-2-221-14050-5.

WALTER, Henriette, Marie DOHÁLSKÁ a Olga SCHULZOVÁ. *Francouzština známá i neznámá*. Praha: Jan Kanzelsberger, 1993, 323 s. ISBN 80-85387-15-8.

Elektronické a internetové zdroje

BIVILLE, Frédérique. Les éléments grecs du vocabulaire français. L'information grammaticale [online]. 1985, (24), 3-8 [cit. 2020-04-20]. DOI: <https://doi.org/10.3406/igram.1985.2205>. Dostupné z: https://www.persee.fr/doc/igram_0222-9838_1985_num_24_1_2205.

BRACHET, Auguste. Dictionnaire des doublets ou doubles formes de la langue française [online]. 2 tomes en 1 vol. Paris: A. Franck, 1871, 85 s. [cit. 2020-05-07]. Dostupné z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k113221x/f102.image>.

PICOCHÉ, Jacqueline a Christiane MARCHELLO-NIZIA. Histoire de la langue française [online]. 3e édition. Paris: VIGDOR, 2008, 437 s. [cit. 2020-05-07]. ISBN 2-84771-28-0. Dostupné z: http://www.vigdor.com/titres/picochemarcheloHistoireLangueFrancaise_Old.htm

SAINT-PIERRE, Gaétan. Le phénomène des doublets. Correspondance [online]. 2009, 14(3) [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <http://correspo.ccdmd.qc.ca/index.php/document/sursum-corda/curiosites-etymologiques-le-phenomene-des-doublets/>.

Dictionnaire de l'Académie française. Dictionnaire de l'Académie française [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.dictionnaire-academie.fr>

Frantext. Base textuelle Frantext [online]. CNRS - ATILF [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://www.frantext.fr/>

Larousse.fr : encyclopédie et dictionnaires gratuits en ligne. LAROUSSE [online]. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://www.larousse.fr/>

CVRČEK, Václav a Olga RICHTEROVÁ. Příručka ČNK. Wiki.korpus.cz [online]. Příručka ČNK, 2020 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php>

TLFi. Le Trésor de la Langue Française informatisé [online]. ATILF [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <http://atilf.atilf.fr/>

Wikipédia. Wikipedia: the free encyclopedia. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-. Dostupné také z: <https://fr.wikipedia.org/>

Seznam tabulek a grafů v textu

Tabulka 1: Četnost a výskyt slov <i>confiance</i> a <i>confidence</i>	28
Tabulka 2: Četnost výskytů slov <i>confiance</i> a <i>confidence</i> na století	28
Tabulka 3: Četnost a výskyt slov <i>féauté</i> a <i>fidélité</i>	29
Tabulka 4: Četnost výskytů slov <i>féauté</i> a <i>fidélité</i> na století	30
Tabulka 5: Četnost a výskyt slov <i>loyal</i> a <i>légal</i>	31
Tabulka 6: Četnost výskytů slov <i>loyal</i> a <i>légal</i> na století	32
Tabulka 7: Četnost a výskyt slov <i>répit</i> a <i>respect</i>	33
Tabulka 8: Četnost výskytů slov <i>répit</i> a <i>respect</i>	33
Tabulka 9: Četnost a výskyt slov <i>colère</i> a <i>choléra</i>	35
Tabulka 10: Četnost a výskyt slov <i>colère</i> a <i>choléra</i> na století	35
Tabulka 11: Četnost a výskyt slov <i>cheville</i> a <i>clavicule</i>	37
Tabulka 12: Četnost výskytů slov <i>cheville</i> a <i>clavicule</i> na století	37
Tabulka 13: Četnost a výskyt slov <i>frisson</i> a <i>friction</i>	39
Tabulka 14: Četnost výskytů slov <i>frisson</i> a <i>friction</i> na století	39
Tabulka 15: Četnost a výskyt slov <i>droit</i> a <i>direct</i>	41
Tabulka 16: Četnost výskytů slov <i>droit</i> a <i>direct</i> na století	41
Tabulka 17: Četnost a výskyt slov <i>frêle</i> a <i>fragile</i>	43
Tabulka 18: Četnost výskytů slov <i>frêle</i> a <i>fragile</i> na století	43
Tabulka 19: Četnost a výskyt slov <i>hôtel</i> a <i>hôpital</i>	45
Tabulka 20: Četnost výskytů slov <i>hôtel</i> a <i>hôpital</i> na století	45
Tabulka 21: Četnost a výskyt slov <i>naïf</i> a <i>natif</i>	47
Tabulka 22: Četnost a výskyt slov <i>naïf</i> a <i>natif</i> v průběhu století	47
Tabulka 23: Četnost a výskyt slov <i>poison</i> a <i>potion</i>	49
Tabulka 24: Četnost výskytů slov <i>poison</i> a <i>potion</i> na století	49
Tabulka 25: Četnost a výskyt slov <i>banc</i> a <i>banque</i>	52
Tabulka 26: Četnost výskytů slov <i>banc</i> a <i>banque</i> na století	52
Tabulka 27: Četnost a výskyt slov <i>chance</i> a <i>cadence</i>	53
Tabulka 28: Četnost výskytů slov <i>chance</i> a <i>cadence</i> na století	54
Tabulka 29: Četnost a výskyt slov <i>chiffre</i> a <i>zéro</i>	56
Tabulka 30: Četnost výskytů slov <i>chiffre</i> a <i>zéro</i> na století	56
Tabulka 31: Četnost a výskyt slov <i>humeur</i> a <i>humour</i>	58
Tabulka 32: Četnost výskytů slov <i>humeur</i> a <i>humour</i> na století	58

Tabulka 33: Četnost a výskyt slov <i>oeuvre</i> a <i>opéra</i>	60
Tabulka 34: Četnost výskytů slov <i>oeuvre</i> a <i>opéra</i> na století.....	60
Tabulka 35: Četnost a výskyt slov <i>piment</i> a <i>pigment</i>	62
Tabulka 36: Četnost výskytů slov <i>piment</i> a <i>pigment</i> na století.....	62
Graf 1: Porovnání relativní četnosti slov <i>confiance</i> a <i>confidence</i> v průběhu století.....	28
Graf 2: Porovnání relativní četnosti slov <i>féauté</i> a <i>fidélité</i> v průběhu století.....	30
Graf 3: Porovnání relativní četnosti slov <i>loyal</i> a <i>légal</i> v průběhu staletí.....	32
Graf 4: Porovnání relativní četnosti slov <i>répit</i> a <i>respect</i> v průběhu staletí.....	34
Graf 5: Porovnání relativní četnosti slov <i>colère</i> a <i>choléra</i> v průběhu staletí.....	36
Graf 6: Porovnání relativní četnosti slov <i>cheville</i> a <i>clavicule</i> v průběhu staletí.....	38
Graf 7: Porovnání relativní četnosti slov <i>frisson</i> a <i>friction</i> v průběhu staletí.....	40
Graf 8: Porovnání relativní četnosti slov <i>droit</i> a <i>direct</i> v průběhu staletí.....	42
Graf 9: Porovnání relativní četnosti slov <i>frêle</i> a <i>fragile</i> v průběhu staletí.....	44
Graf 10: Porovnání relativní četnosti slov <i>hôtel</i> a <i>hôpital</i> v průběhu staletí.....	46
Graf 11: Porovnání relativní četnosti slov <i>naïf</i> a <i>natif</i> v průběhu staletí.....	48
Graf 12: Porovnání relativní četnosti slov <i>poison</i> a <i>potion</i> v průběhu staletí.....	49
Graf 13: Porovnání relativní četnosti slov <i>banc</i> a <i>banque</i> v průběhu staletí.....	52
Graf 14: Porovnání relativní četnosti slov <i>chance</i> a <i>cadence</i> v průběhu staletí.....	54
Graf 15: Porovnání relativní četnosti slov <i>chiffre</i> a <i>zéro</i> v průběhu staletí.....	56
Graf 16: Porovnání relativní četnosti slov <i>humeur</i> a <i>humour</i> v průběhu staletí.....	58
Graf 17: Porovnání relativní četnosti slov <i>oeuvre</i> a <i>opéra</i> v průběhu staletí.....	61
Graf 18: Porovnání relativní četnosti slov <i>piment</i> a <i>pigment</i> v průběhu staletí.....	63
Graf 19 : Shrnující graf.....	66